Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 5 ОКТЯБРЬ, 1985 ШУ. ● № 120 (7155). ● Мах 3 кеп.

КПСС XXVII съезда НАКЪАДОЛХАШ

М. С. ГОРБАЧЕВ ФРАНЦЕ ХИЛАР

М. С. Горбачева Ф. Миттеранаца хинна къамаьл

ПАРИЖ, 3 октябрь. (ТАСС). 2 октябре Елисейски двореце КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева беседа хилар Французски Республика Президентаца Ф. Миттеранаца.

Корта болаш, лоархIаме къамаьлаш а деш чакхъяьлар беседа. Советски Союзаи Франценеи юкъерча традиционни отношенешка хьежжа дагабаьлар вай замалахьа эггара лоархIамегIа йолча дунен халкъашта юкъерча проблемаех а, хIаьта иштта советско - французски отношенеш дегIаяхкара дешаех а цхьайолча регинальни проблемаех а шоашта хетачоа.

Переговораш дIахо а ергья.

3 октябре делкъел тIехьагIа Елисейски двореце хетараш дIахо а дувцаш моттиг хилар КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачевнеи Французски Республика Президента Ф. Миттеранаи юкъе.

ЛоархIаме, корта болаш хиннача беседе дийцар шинна а оагIонна хьашт дола лоархIаме дешаш.

(ТАСС).

Советско-французски переговораш

Дунен халкъашта юкъерча хьала, цхьана леладу советско - французски гIулакхаш дегIадахкара принципиальни проблемаех лаьца КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачевнеи Французски Республика Президента Ф. Миттеранаи юкъе хинна беседаш дIахоьхьоча кепара шеррача составе переговораш йир 3 октябре.

КПСС ЦК Генеральни секретарен Французски Республика Президентеи ладийгIар визит йолаеннача юкъагIа шин мехка викалашта юкъе балха боараме хиннача беседай хьакъехьарча информацега.

Премьер-Министра Л. Фабиуса, кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Р. Дюмас, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Э. А. Шеварднадзес, СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела И. В. Архипова, хIаьта иштта массехк французски министра вIашкатехар Советски Союзаи Францеи юкъе цхьана леладу политически, экономически, Iилман-технически, культурни гIулакхаш дегIадоаладарах дола хьаьдда дешаш. ОагIонаша белгалдаьккхар цу тайпара цхьана леладу гIулакхаш аьттув болаш хилар, хьахкхайкадир, цун формаш, царца цхьана, торгово - экономически даькъера яраш а, эргайоахаш тоаяра шоаш тIехьа хилар. Шинна а оагIоно белгалдаьккхар шоашта шиннена гIойле йолча торговлена дIахо стимулировани яр пайдана хилар.

Шинна а оагIорахьара хьакхайкадир космоса машара гIулакхашта тохкамаш дара даькъе дIахо а цхьана советско-французски гIулакхаш леладе шоаш дага хилар. Франце Президент раьза хилар советски орбитальни станци лехкаш йIаьххача хана сигала гIолла-никъ беча юха а французски космонавто дакъа лацара.

КПСС ЦК Генеральни секретара предложени елар маьршача гIулакхашта энерги яккхара «Токамак» яха дунен халкъашта юкъера термоядерни реактор хьалъяра цхьана къахьегара тарои гIойлеи Советски Союзеи Францеи Iомае аьнна. Из предложени могайир Франце Президента.

М. С. Горбачевеи Ф. Миттеранеи хьакхайкадир, Советски Союзои Франценеи тайп-тайпарча доакъошка хIанз леладу бувзамаш дIахо а чIоагIдергдолга, цхьана леладеча гIулакхийи кооперацеи керда сфераш лехаргйолга.

М. С. Горбачева СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа визитаца Москве хьийхар Ф. Миттеран. Из предложени баркал оалаш тIаийцар Франце Президента. Визита ха дага а баьнна тIехьагIа хьакхайкаергья.

Хьаддача, корта болаш долча, доттагIала хьалашка хилар переговораш.

(ТАСС).

ЕВРОПАИ ЕРРИГАЧА КХЫЧА КОНТИНЕНТИЙИ МАШАРЕ, ПАРГIАТА, ТОАЛУШ ЙОЛА КХОАНЕ БАХЬАН ДОЛАШ

Франце парламентарешца вIашагIкхетар

ПАРИЖ, 3 октябрь. (ТАСС). КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума член М. С. Горбачев Лассе яхача Двореце тахан вIашагIкхийтар кхыча мехкашцарча гIулакхашта йолча комиссей а Къаман собранеи сенатеи франко - советски доттагIала группай а парламентарешца, членашца.

Советски оагIонгахьара вIашагIкхетача бар КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министр Э. А. Шеварднадзе, СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель И. В. Архипов, арахьарча торговле министра хьалхара заместитель Н. Д. Комаров, СССР Iилмай Академе вице-президент Е. П. Велихов, СССР Лакхехьарча Совета палатай кхыча мехкашцарча гIулакхашта йолча комиссей членаш А. М. Александров, В. В. Загладин, Л. М. Замятин, хIаьта иштта СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра заместитель А. Г. Ковалев, Францера СССР посол Ю. М. Воронцов.

М. С. Горбачевга дег тIара моаршал хетташ бар Франце Къаман собране председатель Л. Мермази сената председатель А. Поэри.

Ше къамаьл деш Л. Мермаза белгалъяьхар шин мехка юкъе гаьнна хьалхагIа цена лелаеш хьайоагIа доттагIалеи цхьана леладеча гIулакхийн традицеш. Франценеи СССР-ан юкъе цхьана леладу гIулакхаш хила а хиннай, хург а я бе-бе социально - экономически системаш йолаш долча мехкаша доккхал де дезаш йола образец. Дунен шоллагIча тIема шерашка оагIув оагIох а теха тIом баьб вай халкъаша, хIаьта цо кхы а дукхагIа чIоагIдаьд вай доттагIал. 60-ча шерашка франко - советски отношенеша доккхача даькъе гIо даьд Хельсинке дух хьахилара. Вай цхьана леладеча гIулакхашна шинна а оагIонна йоккхий гIойленаш яьй, дIахо уж е, Францеи Советски Союзеи халкъий, ерригача адамлен прогресса юкъе дакъа лаца йиш йолаш а да.

Дег тIара теш тхо СССР машарца безам болаш йолгах, ЧIоагIгIа хьашт долаш Iомаю оаха ядерни тохкамашта моратори оттаяра хьакъехьа а шин оагIон территорешка кхоачаш дола шоай ядерни герзаш вIашагIкхийттача Штаташеи Советски Союзои 50 процент кIезигдара хьакъехьа а оаш енна предложенеш, хIана аьлча оаха массала а лийрхIад сийлахь-йоккха ядерни ши держава цу гIулакха хьокхам бала безаш хилар.

Дуккха шераш хьалхагIа денз шин мехка парламентареша хьаллоаттаеш йолча контакташа гIо даьд франко-советски отношенеш чIоагIъяра, белгалдаьккхар Л. Мермаза. Франценеи СССР-ан юкъе дика барт хиларо белггаларча даькъе гIо дергда Европеи цун доазонел арахьеи событеш аьттув болча оагIорахьа дегIаахара. Французски парламентареш кийча я юкъарчал доацаши конструктивнии йола диалог дIахо а хьаллоаттае.

Цул тIехьагIа парламентарешта хьалхашка къамаьл дир М. С. Горбачева.

М. С. ГОРБАЧЕВА къамаьл

Хьамсара господаш председателаш,

хьамсара депутаташи сенатораши,

дамаши господаши!

Раьза ва со Франце парламенте къамаьл де, шуца — французски халкъо хержаращца вIашагIкхета таро хиларах. Моттиг ийсъяларах пайда а ийца, республика Президента баркал ала безам бар са дег тIарча безамца цо шин мехка дахка тхоаш хьехарах.

ШоллагIа ди да тха делегаце визит дIайолаенна, лоархIаме вIашагIкхетараш хиннад. Шин оагIорахьарча отношенейи дунен халкъашта юкъерча гIулакхийи актуальни дешаех хетараш дIа-хьа дувца доладаьд. Бакъдар аьлча, хIанз укх сахьата йича хьалха я республика Президентаца Миттеранаца а Франце паччахьалкхен кхыча деятелашца а хиннача переговорий итогаш. Цхьабакъда, хIанзле а гуш да, вай мехкашта юкъера отношенеш дегIайоалаяра кхы тIа а гIо де, хIаьта, хIапзара реальносташ теркал а еш, дунен халкъашта юкъерча проблемай хьакъехьара позицеш вIаши гаргайига безам болаш шаккхе а мохк хилар.

Республика Президентаца беседа еш а тахан шоана хьалхашка къамаьл деш а аз лерхIар, кхетадеш ма дарра, Советски паччахьалкхен арахьарча политика маIан, керттера лостам Францега дикагIа кхетабайта безам хилар да. Из, моллагIча паччахьалкхен арахьара политика а санна, эггара хьалхарча аргIанна чурча гIулакхашца ювзаенна я.

Цу деша хьакъехьа лоацца дувца мукъаба сона. Шоана хов, аьнна хет сона, Советски Iаьдал латтача шерашка тха мехко мел боккхеи дукхача даькъе атта боацеи никъ хьабенаб. Паччахьа Россегара экономически геттара тIехьабиса мохк кхаьчаб тхога тIехьаленна. Бахача наьха дикъ даькъах кхо дакъа йоазув - дешар ца ховш дар. Исторе бустамашца йистача Iалаьмате лоацача хана низ бола, массадолча хIаманга диллача хIанзаръяраш санна, халкъа культура боарам лакха болаш йола держава а хинна дIаэттай Советски Союз. Оаха дIаяьккхай балхазле, мах боацаш чуIе моттиг ялар, медицински гIулакхаш дар, просвещени ялар санна йола социальни гIойленаш Iалашъяьй бахача наха. Мохк экономически дегIабар хьахьокхаш йолча массехк цифра цIи йоккхаргья аз. Духхьал тIом сецачул тIехьагIарча шерашка 16-зза совгIа йоккхагIа хиннай тха къаман доход, хIаьта арахеца промышленни продукци — 24-зза. Цу юкъа ялхазза дукхагIа хиннай советски сага реальни доходаш.

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

13-гIа ДЕКАДА

Лаьрхlар кхоачашду

Карабулакерча химически реагентий заводе белгала я В. Болтовская керте латта «Г» смена коллектив.

Цо укх бетта планал совгIа арахийцай 13 эзар сома маьха продукци.

Ерригача завода коллектив а во лоархIаьяьц укх шера бархI бетта декхарех. Планал совгIа маьхала яьккхай 52 эзар сома маьха товарни продукци. Къахьегама овсарле планах йоаггIачул лакхъяьй 2,7 процент.

Ши-шегIа хьахиннадец уж толамаш. Кхом барах, технологически режим нийсса лелаярах даьнна беркат да из.

Заводе къаьстта хьинар айденна, КПСС XXVII съезда доккхий къахьегама совгIат кийчдеш хиларца белгала я Г. Коноплинов, А. Реутов керте латта сменаш. Цар коллективаша дош деннад КПСС XXVII съезд хьаеллача хана шийтталагIча пятилетка хьелхарча квартала план кхоачашъярах рапорт дала.

Деша дай бац

Карарча шера Малгобекски районе М. Горьке цIерагIчеи «Алханчуртский», «Кавказ» яхачеи совхозий кхаш леладераша гина лаьрхIа йола люцерна хьалкхеьяй. Цхьабакъда, цхьанна а боахамо из паччахьалкхенга дохкара план кхоачашъяц.

Иштта, «Чеченингушплодоовощхоз» объединене даннех М. Горьке цIерагIча совхозо бункерни дозалах даьккхад 24 тонн, 27 сентябрь хьатIакхоачаш цох кондицегIа а долаш цIендаьр 0,6 тонн да, хIаьта деррига цIендаь даьккхача хила мегао 7—8 тонн мара дац, планагIа хила доагIар 35 тонн долаш.

Ги доаккха люцерна во хьалкхеьяй «Алханчуртский» совхозе а. ПланагIа дакха доагIар 35 тонн долаш 9 тоннал дукхагIа хургдолаш дац цига даьккхар а.

Кхы а кIезигагIа чуийцай из культура «Кавказ» яхача совхозе.

Чуийца бовла боахк

ХIара шера коартолаш хьалкхею «Назрановский» совхозе Мержоев Сулейманa, Хучубаров Хьадиса, Оздоев Бисолта кулгалдеча звеноша. 150 гектар лаьтта дIалоацаш дар укх шера цар кхаш. 1 октябрь хьатIаотташ царех 135 гектара тIара яраш хьаьяхай совхоза болхлоша.

ЧIоагIа йокъал хиннаяле а во хьийкъаяц коартолаш. ХIара гектара тIара 120 центнер йоаккх, планагIа хила йоагIараш 110 центнер йолаш. 750 тонн дIа а енна, ханал хьалха кхоачашъяьй укх шера паччахьалкхенга коартолаш йохкара план.

Из толам боаккхача хьинаре къахьийгад копалкашца коартолаш хьахоарцаеш болча С. Мержоева, Хь. Хучубарова, Б. Оздоева, болхлоша Чумакова Iайшета, Газгиреева Марема, Ганиева Зоуловбана, Чумакова Дебахана, Мержоева Iайшета, Лолахоева Пирдовса, кхыбараша. 600—700 килограмм коартолаш хьалохьайора царех хIара кхалсаго, нормагIа хьалъэца йоагIараш 350 йолаш.

ТIадоагIача шера дIаюврггйола коартолаш дIаоттае кийчо еш ба хIанз звеньевойш. Ерригa хила йоагIараш 600 тонн йолаш, 400 тонн кийчъяьй цар.

С. СУРХОЕВ.

СУРТА ТIА: «Назрановский» совхоза коартолаш кхееш вола звеньевой Хучубаров Хьадис.

И. ПЛИЕВА сурт.

ХУРГБОЛЧА ХЬУВКЪАМА

ДIадийначунга хьежжа хургда чуийцар, оалаш халкъа кица да. Из дика ховш ба тха XIX партсъезда цIерагIча колхоза кхаш леладераш. Цудухьа ялата культураш чуэца йолаялехьа йоакхо йир цар дIаде фу кийчду пункт вIаштIехьъяккхара. Цу гIулакхо йиш хилийтар ший ханнахьа 1540 тонн ка болча ялата фу Iалащде а, из дIадувча боарама лакхача кондицега 1-ен 2-ен классага дIакхоачаде а. Каледин Александр Михайловичаи Яценко Иван Александровичаи карагIдаьнна дика хIама да из.

Укх гурахьа 5900 гектара тIа ка бола ялат дIаде дезаш ба тха механизатораш, цунах ялх бIаь гектара тIа — интенсивни технологегIа кIа.

Ялата дIайийнача хьажкIаша дIалоацаш дола 474 гектар ца лаьрхIача, деррига лаьтта шозза-шозза культиваци а еш ханал хьалха кийчдир. Из болх сиха бе йиш хилийтар лаьтта ахара низ бола К-700, К-701 маркех йола трактораш оарцагIъяьха хиларо. Укх шера духхьашха пхи бIаь гектар лаьтта кIалтIа а ца доаккхаш дезача дискашца аьхар.

Ка бола ялаташ дIадера кхаш кийчдеш геттара хьинаре къахьийгар механизатораша: Борциев Сергея, Поленников Александра, Черкасов Александра, Солошенко Николая, Пономаренко Акима. Ха ца къувсаш, къаьдвалар фуд ца ховш хIаране шишша сменагIа болх бир цар, лаьтта кийчдаь даккхалца.

В. П. Рыжкова кулгалдеча цхьоалагIчеи М. А. Пономаренкос кулгалдеча шоллагIчеи бригадашка хIара гектара тIа кхоккха центнер кхоачийташ минеральни удобренеш тайсар. Хьадечун дикала йоакхо еш къаьстта дика бир из болх цхьоалагIча бригадерча механизатора, коммуниста Зубов Виктор Михайловича.

Укх деношка ка бола ялаташ дIаде доладаьд оаха. Из болх итт агрегатаца бу. ХIара дийнахьа юкъера лаьрхIача 250 гектар дIаюв. ЦхьоалагIчеи шоллагIчеи бригадашка урагIеи пхорагIеи дувш дIаду ялат. ХIанзале 2800 гектар моттиг дIалаьцай цо бригадаша.

Ка бола ялат дIадувш массарела дикагIа къахьег трактористаша Сапунцев Александраи Долин Владимиреи. 60—70 гектар дIаюв цар сменагIа, норма 40 гектар йолаш. Иштта овсаре къахьег механизатораша Шаламов Николаи Зубов Викторен. Норма 32,5 гектар йолаш, 45—50 гектар дIаюв цар.

Механизатораша беча балха геттара раьза я колхоза керттерча агронома Б. М. Брциева кулгалду ка бола ялат мел дика дIадув хьожаш йола комисси а. Кха нийсса дIа ца дувш моттиг гучаяьлча болх юхабайт цо.

Духхьашха социалистически декхар тIаэцаш деррига ка бола ялат 10 октябре дIадийна даккха соцам баьбар колхоза механизатораша. Цхьабакъда, Целинограде партийно-боахама актива совещане, Москве КПСС ЦК стахановски болама ветеранащца, производстве хьалхалаттаращца, новаторащца хиннача вIашагIкхетаре КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева даьча къамаьла жоп а луш, уж балхаш СССР Конституци тIаийцача дийнахьа — 7 октябре даь даха дош делар. ЛаьрхIар кхоачашдар духьа низ а кхоабергбац.

Цхьабакъда, цхьан хIамо новкъарле ю тхона. Шоай декхараш кхоачашдац тха партнераша «Сельхозхиме» болхлоша. Кхоачамболлаш яц хIанз тхона хьаккухьаш йола минеральни удобренеш, къаьстта интенсивни технологегIа кIа дIадера эшаш яраш. Цу гIулакхо са а готдойт.

Б. ЧЕРВИНСКАЯ,
Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча колхоза керттера экономист.

КПСС Центральни Комитете

КПСС Центральни Комитет хьежай производстве хIамай кхом барен хьурмат дарен, дисциплинен порядоки чIоагIъяра дешашта Ерригсоюзни заочни болхлой собрани йолча хана къахьегамхоша тийннача предложеней хьакъехьарча дешага.

Цу дешах лаьца тIаийцача соцам тIа КПСС ЦК-ас белгалдоаккх, производстве хIамай кхом барен хьурмат дарен, дисциплинен порядоки чIоагIъяра дешашта «Труд» яхача газета оагIош тIа вIашагIъелла Ерригсоюзни заочни болхлой собрани чIоагIгIа хьашт долаш хилар, заводашка, производственни объединенешка, колхозашкеи совхозашкеи къоабалъяь тIаийца хилар. КъахьегамхоштахаH эггара актуальнегIа йола проблемаш шерра, корта а болаш ювцар болхлой класса идейни хьисап дикеи политически сакхетам лакхеи хилара, КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленума никъ цо хьинаре хьаллоацаш хилара дола доккха тешал санна лоархI КПСС ЦК-ас. Халкъа боахамерча болхлой, инженерий, специалистий, партийнии профсоюзнии активистий выступленешеи предложенешеи хьахьокх, социально-экономически дегIаухилга сихдара беча балхо тIехь-тIехьа дукхагIа пах чуувзаш, дерригача халкъа болам а хинна дIаотташ хилар.

Соцам тIа белгал ма даккхара, советски Iаьдал халкъа хилара демократически нормаш практически чакхйоаха эффективни форма а хинна дIаэттай Ерригсоюзни заочни болхлой собрани, цо кепайоазон сий, цун организаторски лоархIам айбу, Iилманеи хьалха латтача опытаи карагIдаьннарех пайда эцара, производства кхоачамаш хьагучадахара, кхоачамбоацаращца машар боацаш къовсам лоаттабара къахьегамхой оарцагIбаха гIо ду.

Ленински традицешта тешаме йолча КПСС-о даим чIоагIду нахацара бувзамаш, лаьрххIа уйла тIайохийташ теркалду обществана хетараш, лаккха мах бу къоастаеха хьатIаэттача проблемашца советски наьха чIоаггIа хьашт хилар, янза яргйоацача эргалонашка дакъа лаца чIоаггIа безам болаш уж хилар.

Газетага ухийтача письмошка хьакхайнаду, Iилман-технически прогресс сихъяра дешашта беш бола болх цхьаццайолча министерствашкеи ведомствашкеи, предприятешка шортига эргабоаккхаш хиларах шоаш сагоделга. Бокъонца цIераш йоах консерватизм лелаеш, кердача тайпара болх бе ца ховш, ца лаьш болча лакхерча гIулакхаш тIарча наьха. Болхлоша теркалду, цхьайола партийни комитеташи партийни организацеши Iилман-технически прогрессана, управлене керда принципаш юкъейоалаяра тIадерзадаь гIулакхаш чакхдоахилга юхакъувлаш болча болхлой хьакъехьа принципиальни ца хилар.

Участкашкеи цехашкеи, бригадашка а балха моттигашка а ресурсай нормировани лертгIаякхарах, уж дIаахийтара чIоагIа учет оттаярах, хозрасчета таронех ерригача звеньяшка къахьегама дисциплина, экономе режим чIоагIъяра кхы а лергагIа пайда эцарах дола дош «Уралмаш» яхача завода токарий бригадиро, Социалистически Къахьегама Турпала А. М. Королева нийса оттадаь аьнна хет КПСС Центральни Комитета.

ЦIенхаштта теркалъе йоагIаш я дуккха кхыйола предложенеш. Царна юкъе: бригадни хозрасчет дегIайоалаянза, хIамай кхом барах бокъонца стимулировани янза, ресурсаш кхеярах телача премей фондашка еча отчисленешта нийсагIа йола нормативаш оттаянза ярг ца хилара хьакъехьа Паневежски хьокхамеча стройтреста бригадира В. Балкуса еннар; Запорожски ГРЭС-а энергоблока машиниста А. Продащука — йоало хIама дIаахийтара планировани яра система хувцара хьакъехьа еннар; Ставропольски края «Радуга» яхача совхоза комбайнерий группо — брак яра хьалхара болхлой, гIулакхерча наьха, кулгалдеча болхлой материальни бехктокхам лакхбара хьакъехьа, предприятеша план кхоачашъяра хьокхамашта юкъера потребителаша брак яь хIамаш дIаяхара хьакъехьа еннараш; Новополоцкерча плотника-бетонщика В. Булкина — дисциплина телхаерашкара, тунеядцашкара, летунашкара доагIар чIоагIагIа хьаде хара хьакъехьа еннар; «Строитель» яхача треста (г. Москва) болхлочо А. Резникова — гIишлошта материалаш комплексе лоаттаярга довлара хьакъехьа еннар; г. Сочерча столяра - сборщика Р. Зайцевас — бахача нахагара шоллагIа бийдал гулъяра болх овлангара дениз тоабара хьакъехьа; «Днепровскпромстрой» яхача треста штукатурий бригадира В. Никифоренкос — проекта хIара автора проект оттаеча хана даьча гIалаташта хьалхарча материальни бехктокхама хьакъехьа; Рязански станкостроительни объединене наладчика Р. Никитина — технически тIахьожам лоаттабара ведомственни йоаца служба вIашагIйоллара хьакъехьа еннар.

Дукхача партийни комитетаща, министерствашеи ведомствашеи сихеи лаьрххIан теркалъяьй заочни собране дакъа лоацаш хиннача болхлой предложенеши критикеи. КПСС Ростовски обкомои Таганрогски горкомои таганрогски комбайнаш эсала хилар дувцаш Ставрополья механизаторашкара денача письмох пайда ийцаб брак ярца, бехктокхам ца хиларца, къахьегамеи технологически дисциплина телхаярца лоаттабеча къовсама дешаш партийни организацешкеи къахьегама коллективашкеи ира оттадара. Брак яьрашта дисциплинарни бехк бари даь материальни зе хьадаккхари цхьатарра хьаллаьцад Таганрогски комбайневи завода болхлоша.

СССР кхачан промышленноста Министерства коллеге ше шийна критика еш дийцар Пермски машинашъеча завода мастера В. Грызана ялат дукхагIа кходеш дIаахийтара маьхаш булкаш еттареи кхыча гIулакхийи хьакъехьехьа министрга В. П. Ленинга дахьийта гуччахьара письмо. ЧIоаггIа бехк баьб ялата продукташ кхом беш дIаахийтарах бола правительства соцам кхоачашбелга юкъагIдаьккхача министерстваи Пермски областеи кулгалдеча болхлошта.

Цу цхьан ханна цхьабола лакхерча гIулакхаш тIара нах редакцега хоам ца беш Iа е формальни отпискаш ухийт, цкъа, масала, цхьайолча ленинградски предприятешка министерства еш хинна эксперимент вIаштIехьъяккхар даькъе хиннача кхоачамбоацарех йола материалаш кепатохарца дувзаденна СССР энергетикаи электрификацеи Министерство Iийнача тайпара.

КПСС ЦК-ас союзни республикай Компартей ЦК-ашта, парте крайкомашта, обкомашта, ВЦСПС-а, СССР Госплана, СССР Госснаба, СССР Госкомтруда, СССР Минфина, кхыча министерстваштеи ведомстваштеи тIадиллад Ерригсоюзни заочни болхлой собране дакъа лаьцарий ерригача предложенешка, критически замечанешка, теркал ца еш цхьаккха а ца юташ, хьожилга а цу хьакъехьа даьр 1986 шера 1 февраль хьатIакхачалехьа КПСС ЦК-ага хьаалга а.

Министерствайи ведомствайи парткомаша Iалашде деза заочни болхлой собране дакъа лаьцараша енна предложенеш кхоачашъяра, шоаш чакхдаьхача гIулакхий хьакъехьа кепайоазонга ший ханнахьеи боаггIача тайпарен хоам бара лира тIахьожам оттабелга.

Центральнии моттигерчеи газетий, журналий редакцешта, ТАСС-а, СССР Гостелерадиона тIадиллад хIамай хьурмат деш доал дара опыт, халкъа рузкъа кхом беш леладеш йола моттигаш хадданза ювцилга, рузкъа зехьа доадара, пайдана доацача гIулакхашка дIаахийтара, хIамаш зехьа йоаярах бокъонца бехке барашта, къахьегамеи производственни дисциплина телхаерашта духьала ирен машар боацаши выступленеш елга. Экономе режим, организованность, порядок чIоагIъяра беча организационно - партийни идеологически балха практика кIоаргга хьаеллилга.

М. С. ГОРБАЧЕВ ФРАНЦЕ ХИЛАР

(Йистедовлар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Толамаш дахарах деча доклало кхоачам хилийтац тхона. Тхона гу, хIанзарча этапе общества сакхетам лакхбаларо тхоашта хьалхашка дуккха а доккхагIа дола, шоай чулоацамга диллача дуккхача даькъе керда дола декхараш оттаделга. Геттара дика кхетаду оаха тхоай балха тIа дола кхоачамбоацараш а, цкъаза тоъал цIенхашта а хулаш тхоашта хьалхашка увтта халонаши проблемаши. Тахан оаха тхоашта хьалхашка оттадеш дола керттера лерхIар лоаццача формулаца белгалде мегаргдолаш да: общество социальни экономически дегIайоагIилга сихдар.

Цу гIулакха лакхагIча боарам тIа доахаш айде дезаргда дуккха хIамаш — халкъа боахама Iилма-технически база а, управлене методаш а, саг ше а, цун сакхетам, навыкаш, квалификаци. Лоацца аьлча, обществана керда дика хьал Iалашдарга бодача наькъагIа доладеннад тхо.

Тха керттера декхар — экономика эффективнегIеи динамичнегIеи елга, наьха вахар — духовно дIаьхегIа, чулоацам дикагIа болаш делга, халкъа социалистически самоуправлени дегIакхувлилга.

Кхетаде хала дац, уж лерхIараш кхоачашдара эггара лоархIамегIа дола хьалаш тешаме машар хинна ца Iеш, сатийна, лерттIа дуней халкъашта юкъера хьал а долга. Цу приоритетащца белгалйоалаш я тха арахьара политика. ЧанхIоахача хана тхо, кхетадеш ма дарра, кхыча халкъий хьашташи эшараши, хIанзарча заман ерригга реальностащ биззача боараме теркалъе гIерташ йола политика.

Вай дуне, бе-бе оагIошии вIашдухьаленаши йолаш дола дуне, сихха бIаьшерени эзаршерени бухага кхоачаш латт. Политически, экономически, социальни хьисапе чоалханеча проблемашца дIаьхий хинна Iац из. Дуккха ха хьалхагIа деиз реальность а хинна дIадоладеннад хIараяр шийн законашца яхаши дегIаухаши йола общественни ши система планете хилар.

Цхьабакъда, цхьаькха реальность а бIаргаго еза. Из сенах латт аьлча, мехкаштеи континенташтеи юкъера бувзамаши вIаши цаIаш вокхарех тийша хилари тIехь-тIехьа айхагIа хулаш хиларах, латт. Из — дунен экономика дегIаяра, Iилман-технически прогресса, информаци дIа-хьа телга сихдара, нахи хIамаши Лаьттан тIа а кхыметтел космосе а дIа-юха лелара хиланза даргдоаца, лоацца аьлча, ерригача адамий цивилизаци дегIаахара хиланза даргдоаца хьал.

Халахете а, цивилизацена карагIдаьннараш наха гIойле йолча оагIорахьа ца ласташ моттигаш хул дуккхаза а. Iилманеи техниканеи карагIдаьннарех сов каст-касттеи сов хьинарен пайда эц сага фу хоададергдолаш йола средстваш хьаяра а, тIехь-тIехьа унзарагIа дола герза тайпаш хьадара а Iоадара а.

Цу хьалашка «вусаргва е вусаргвац» яха гIордаьна гамлетовски хаттар цхьацхьаща бараша хьалхашка отташ дац кхы, ерригача адамленна хьалхашка отташ да. Глобальни проблемага доал из. Цунна дола жоп цаI мара хила йиш йолаш дац — адамле, цивилизаци фуннагIа-моллагIа хинна а яха йиса еза. Цхьабакъда, из Iалашдулургдац цхьана даха, йоккха йоацача укх планете вIаши ул-уллув даха тардала Iомалой мара, атта йоаца цхьанне шоллагIчун хьашташ лархIара говзал караерзайой мара. Цунах оал оаха ала а машаре дахара политика.

Тха халкъа кхерамзленнеи маьршача къахьегамаи мичча бесса кхайда а тIакховда гIертараашта чIоагIа хIама тохара тоъал низ болаш да тхо. ХIаьта а тхона хет шийн идеологи бакъ йолга, хIара халкъо шийн лоIамагIа хержача строя совленаш дIахьокха гIерта деза герза низаца а ца гIерташ, алхха духхьали масала низаца. Иштта да шеко йоацаш тха дог тийшар.

Селхан господин Президента дийцар аз дунен политикерча вIашдухьаленийн керттера сов, шин тенденце къовсам оахош кхетабеш хиларах. Дунен халкъашта юкъерча сообществана хьалхашка латта декхараш Лаьттан тIа а космосе а кердкердеи тIехь-тIехьа низ бокккхагIа хулаш долеи герза тайпаш хьадарцеи Iоадарцеи кхоачаде йиш йолаш да аьнна хетар, мичча бесса из бехказа доахе а, IалаьматеI кхераме да. Оаха кхераме лоархI дунен халкъашта юкъера хьал кхохкадаь лоаттабаран тIехь-тIехьа чIоагIагIа кхохкадаран тIадерзадаь леладу гIулакхаш а. Из вешта а да кхохкаденна. ХIанз чоалханеча, тIехьатетта йиш йоацача дешай меттел, чоалхане йоацача проблемай а хьакъехьа барт вIаштIехьбаккха геттара хала долаш, селлара чIоагIа кхохкаденнад. Кхоана, нагахьа санна хIанз лелаш йола тенденцеш вай юха ца соцайой, цар акха инерци юхатоха вIаштIехьа ца дала мег. Къамаьл де кхы а халагIа хургда.

Цудухьа лоархI оаха сихдаь герзаш хьадара «жожагIатен поезд» хIанззе а сов чехка, кхы тIехьадоацача ханна соцаяр, уж кIезигдоладар, дунен халкъашта юкъера хьал унахцIена дар, халкъашта юкъе леладу машара гIулакхаш дегIакхувлар селлара лоархIаме. Из шинна а оагIонна хьашт долаш да, из массане а юкъара декхар да. Цхьанне а де йиш йолаш хIама дац юстара а ваьнна хайна вагIилга.

Советски Союзо, шоана ховш хила мегаш ма дарра, цу гIулакха тIахьийха ца Iеш, де дезар а ду.

Оаха тхоай цхьан оагIорахьара соцадаьд юкъерча гаьналга кхувса ракеташ дIахо Европе увттаелга, иззаморг дара ВIашагIкхийтта Штаташ тIахьийхар. Деррига ядерни лелхамаш делга соцадаьд, иштта иззаморг дара США тIахьийхар. Из тIахьехам бу оаха, кхетадеш ма дарра, вокх ядерни державашка а.

Советски Союзо йоах, Централни Европера шинна а оагIон герзашцара пизаши мегерзаши кIезиг а деш, советскии американски бIу кIезигбе долале вай. Цу тIа а тхо кийча да американцашачул дукхагIа бIу кIезигбе.

Космосах лаьца аьлча, тхо духхьал маьршача гIулакхашта цунах пайда эцара тIехьа да, чIоагIа тIахьехам бу оаха цу хьакъехьа ваIад яра, хIана аьлча сихдаь хьадеш дола герзаш космосе дахьаро ядерни арсеналаш цхьаккха дича а кIезигъе йиш хургйоацача доаккхаргга гIулакх. Оаха ООН-е предложени еннай, шоана ма харра, космически аре маьршача гIулакхашта караерзаяра, дунен халкъашта юкъе цхьана гIулакхаш леладара хьакъехьа.

ХIанз шуга дIахайта безам ба са Советски Союзо деча кердача гIулакхех дар. Уж а ду лакхехьа дийцар чакхдаккхара: герзаш Iоадара зуламе процесс соцаяр, адамленна тIаэтта тIема кхерам юхатохар духьа.

Хьалхардар. Укх деношка оаха США правительствага предложени яхьийтай шинна оагIонна дола ударни космически герз дизза дехкара а шинна а оагIон территорешка дIа-юха кхоачашдола ядерни герз бокъонца радикально, 50 процент кIезигдара а хьакъехьа барт бе вай, аьнна.

Кхыча дешаца аьлча, оаха ях, ер шу долалуш женевски переговорашка де лерхIараш санна дола: герзаш Iоаделга соцадаь ца Iеш, цар боарам чIоагIа кIезигбелга а цу цхьан хана космосе герзаш Iоа ца дайтилга а долаш, шинна оагIоно нийса лаьрхIа уж декхараш практически къоастаде вай.

Дувца а дезий-те цу деррига стратегически стабильности вIаши юкъера тешами мел чIоагIбергбар.

Шуга дIаала йиш йолаш ва со, Женеверча тха делегацена цу деша хьакъехьа хаьдда предложенеш оттае указани а партнераш бокъонца дIахетабе полномочеш а енна хилар.

Из деррига а аз шоана дувц, тха предложене хьакъехьа Малхбузехьа дуккха тайп-тайпара версеши харцдараши арадувлайдаь, цхьадола хIамаш дIадовзийта деза ха хьатIакхаьчай.

ШоллагIдар. Европерча гаьна кхетар юкъерча боараме долча ядерни средствай хьакъехьа уж шинна а оагIоно кIезигъярах (тхога каст-каста хьадувцачох из де чIоагIа хьашт долаш ма бий Малхбузен Европе а) барт белга аттача даккхар духьа, тхона хет йоагIаш йола соглашени къаьстта, космически стратегически герзий проблемашца юкъарчал доацаш ювзаенна а йоацаш, чIоагIъе таро я, аьнна. Цу тайпара никъ, тхона хетачох, практични хила тарлу.

Цунца дувзаденна лоархIаме хет сона, низий европейски балансерча Францеи Англеи ядерни потенциало дIалоаца моттиг санна долча деша хьакъехьара тха позици дIайовзийтилга. Из потенциал сихха дегIайоагIаш а я, хIаьта из бIарга ца гуш вай хIанз Iе йиш яц. Французски оагIонгахьара белгалдаьхад Франце ядерни низаш из юкъе йоацаш дувца йиш йоацилга. Из нийса да. Цунах хьадоагIаш да вайна юкъе цу темах духхьал къамаьл деза ха хьатIакхаьчалга а цхьана низаш оарцагI а даьха дикагIбола никъ лаха гIортагла а. Советски Союз цу тайпара духхьал къамаьл Францеца, иштта, кхетадеш ма хиллара, Англеца а, де кийча я.

Цу тIа а белгалдаккха безам ба са, чIоагIа теркам тIабахийта Франце кхерамзлен хьашташ чоте эцаш тхоаш хургхилар. ХIаьта тахан, оаха кхетадечох, эттадац цун герзаш кIезигдара хьакъехьара дош.

КхоалагIдар. Шоана ховш да, гаьна кхетар юкъерча боараме дола ракеташ Европе дIанийсъяра оаха мораторий кхайкаьлга. Европейски зоне тIема дежурстве Советски Союзо лоаттаю СС-20 яха ракеташ хIанз 243 единица я. Из фу яхилга да аьлча, из да 1984 шера июне, гаьна кхетар юкъерча боараме дола американски ракеташ Европе оттаяра жоп луш тха ракеташ кхы тIа дIанийсъе йоалаюча хана хиннача боарамс цар дукхал да яхилга. Кхы тIа оттаяь хинна СС-20 яха ракеташ хIанз тIема дежурствера дIаяьхай, хIаьта уж ракеташ дIанийсъяра яь хинна стационарни сооруженеш гаргарча шин бетта демонтаж ергйолаш я. Из тIахьожам лоаттабе йиш йолаш да. ХIаьта ВIашагIкхийттача Штатий шоай территоре хьакъехьа оаха дергда аьнна ответни гIулакхаш лаьрххIача тайпара дусаш да.

Иштта дIадовзийта безам ба са, малагIа маIап долаш лоархI оаха укхаза «европейски зона» яха дешаш. Из я Малхбузен Европа территоре тIарча объекташта кхетаргйола гаьна кхетар юкъерча боараме дола ракеташ оттаяь зона.

Цунна тIатоха доагIа, къаьна, дикка низ бола СС-5 яха ракеташ оаха герзашта юкъера дIальхалга а СС-4 яха ракеташ дIайоахаш долга а. Из да бIарчча хьайицача СССР европейски зоне гаьна кхетар юкъерча боараме долча ракетий-носителий дукхал итт е кхыметтел цхийтта а шу хьалха хиллел дикка кIезигагIа я яхилга. Цу тайпара самоограничени еча хана тхона дагадоахкараш да «европейски кхерамзлен» шерра хьашташ. Цунна жоп луш дола хIама Америка ВIашагIкхийттача Штаташа дарга — европейски континента тIа гаьна кхетар юкъерча боараме дола шоай ракеташ дIахо оттаелга цар соцадарга догдоахаш хила бокъо йолаш я аьнна хет сона Европа.

Гой шоана мел цIенхаштта гIулакхаш да Советски Союзо дераш. ХьалхагIа яьча акцешца цхьана, тха тIеххьарча ханара предложени, тхона хетачох, дунен халкъашта юкъера отношенеш дегIайоалаеча шоаш чакхдахаро бокъонца хувцам бергболча конструктивни а реалистически а гIулакхий комплекс я. Машара, кхерамзленна, халкъашта юкъе цхьана гIулакхаш леладара пайдане хургбола хувцам бергболча.

Из, шун безам бале, дунен халкъашта юкъе эккхам хилар кхерам бола, дуненна кхерам тIатувса хьал тоадара йола тха программа а я. Тхо хьежаш да тхоай предложенешта фу жоп лу а Малхбузено наькъа шийна доагIа дакъа мишта чакхдоаккх а.

Белгалдаккха безам ба са, оаха оттаь программа кхоачашъяр хургдар иштта дерригача халкъашта сел чIоагIа хьашт дола, сел лоархIаме дола де лерхIар — ядерни гера декхари цIендаь дIадаккхари ядерни тIема кхерамах адамле йизза кIалхаръяккхар, — кхоачашдаргахьа дIахьалхашкахьа дахара.

Ядерни тIом хуле котбаьнараш хила йиш яц — из кхетадеш ба, хьагучох, беррига бехктокхаме бола политикаш. Ха кхаьчай цу хьакъехьа практически вывод яра — ядерни герзаш Iоаделга декханза даргдац. Тхона хетачох, из хано дIадехар хьаллоацаргда берригача хьакъал, реалистически уйлаш йолча политически низаша, общественни деятелаша, шоай даьхе, вахар, шоай берий а цар берий а вахар дагадоаллача берригача наха.

ТIа-тIа чIоагIагIа хьалхашка увтт химически герз хьаделга соцадарцеи хьаIайнар дIадаккхарцеи дувзаденна декхар. Герз дIадаккхара Женеве йолча конференце Советски Союзо йоагIаш йола конвенци кийчъяра хьинаре къахьег. Деша цхьайолча цIенхашттарча оагIонашка диллача, цу даькъе тIахьожам лоаттабарга диллача а тхоай партнеращца еча переговорашка царца барта даха гIерт тхо. Со дог тийша ва — тешшаме тIахьожам оттабара хьакъехьа барт бе йиш йолгах.

Ма дарра аьлча, цу хьакъехьара укх тайпара уйла а дагара ялац. Нагахьа санна ядерни герз дIахо доаржаделга соцадара хьакъехьа барт бе вIаштIехьдаьлча, цу тайпарча методах пайда эцаш, химически герзах лаьца барт бе йиш хIана яц? Из дувзалуш хургдар деррига герз дIадаккхара тIадерьадаьча юкъарча низашца. Советски Союз кийча хургьяр химически герз ца даржийтара дунен халкъаша цхьана барт беча дакъа лаца. Тхо иштта кийча да Европа юкъмоттигах химически герзах мукъайола зона яра тхоай оагIонгахьара мел доагIар де.

Укхаза, Париже, ала йиш я Малхбузен Европа догдетталуча моттиге, со ца дийцача валац европейски кхерамзленца ювзаеннача цхьайолча цIенхашттача проблемех, оаха Советски Союзе уж кхетаярах.

ДIаволалургва со эггара юкъарча дешагара. Ма дарра аьлча, фуд из Европера кхерамзле яхар? Из да тIом ца хилари из хьара бола кхерам дIабаккхари. Халкъий кхелаш вIаши ювзаенна, кхотаенна хилар, цар хержа социальни наькъаш бе-бе дале а, Европе къаьстта чIоагIа хоалуш да. Географически доазув зIамига, герз сов дукха хьаIайна хиларца Европа, цхьаккха кхыйола континент санна йоацаш тIема къовсам, къаьстта ядерни бар, дIаболалой эггара чIоагIагIа Iаткъаргдолчарех я.

Долче, Европа кхерамзле Iалашъе йиш яц тIема средствашца, тIема низаца. Из бокъала аьлча, хьалха цIаккха хинна йоаца бIаьшеренашка, кхыметтел эзараш шерашка хьахулаш хиннача традицешца, дог-уйлашца, гIулакхашца вIалла тарлуш йоаца керда ситуаци я. Керда мел дар цу сахьате тIаэца магац сага уйлашта. Из массанена доагIаш да. Оаха из кхетаду, цу духьа тхоай уйлаш эргаяха доладелар, хьалха иштта доагIаш да аьнна хетар вахаре хьахиннача кердачуйца дизза тарде эттар, цу даькъе тIема дараш а, шеко йоацаш политически дараш а долаш. Ловш да-кх, цу тайпара шоай уйлаш Малхбузен Европерчар а, цун доазол арахьарчар а хувцилга.

ХIана тIом хьоабе, тIема низах пайда эца лоархIа ца байташ дола хIама да цунца цхьана хиланза баргбоацача бекхамцара кхерам. Бакъда, иштта массава кхетадеш ва алхха цу кхерамах коггIортилга яь чIоагIа машар оттабе вIаштIехьдаргдоацилга. Деррига дош сенах латт аьлча, из латт кхерама духьалъоттае альтернатива мичара лохоргья, е тIема меттаца аьлча, тIалаттача низа духьалъоттае.

Тхо гуш да цун, кIалхарбовлара хIанз цу хьакъехьа фу тайпа наькъаш лаха гIерт — оалаш долча «седкъашкарча тIемашка» кердача герзах пайда эцара чотагIа а. Из иллюзи я. Ма дарра аьлча, чIоагIа кхераме а йолаш. Бокхъалдар аьлча, белама гIулакх да кхерамзлен проблема щити тури эргадаькхха тоадарца чакхъяккха гIерташ хилар. Европе кхерамзле оттаярга, бIарчча хьанийцача дерригача дунен тIа кхерамзле оттаярга санна кхача йиш яц алхха вIаши машаре дахара, кхохкам кIаьдабара, гердаш дIададахара, вIаши юкъера тешам чIоагIбарен дунен халкъаша цхьана леладу гIулакхаш дегIадоаладарен наькъагIа мара.

Из бIаьхен атта боацен никъ ба, цу тIа итташ шерашка хьаIайна вIаши ца тешар, харцахьара уйлаш дIаяханза яргIйоацилга теркалдича хIаьта а. Бакъда, вай даха ловш дале кхы тайпа никъ боацилга ха деза. ХIаьта молагIа бIаьха никъ санна, из дIаболалу баккха цкъоза геттара хала болча гIанагара. Из оаха кхетаду тха безам ба декхар чакхдоакхихилга IалашдарIа новкъосталде — тхоаш тIа а шоана а. Цунца ювзаенна я аз лакхе хьоахаь предложенеш а.

Из ала доагIа тIема даькъе вIаши тешам чIоагIбара йолча лоархIамеча проблемана хетальча Стокгольмерча конференцех а. Цига, тхона хетачох, тIа-тIа дикагIа хоалуш я хила тарлуча барта контураш. Цар чулоац низ юкъе ца боалабара принцип хаьдда оттаелгеи ма могга яхаш хулийтилгеи. Цар чулоац тIема даькъе вIаши тешам оттабара дола белггала гIулакхаш, тIом бара кхохкам вIаши ирбеннача хьалашка кхыча оагIоно лерхIар харцахьа кхетадергдоацаш шийн тайпара баргалаш гохара эшараш. Цхьайолча пачхьалкхенаша, эггара хьалха нейтральни йолчар, барт белга могаду хIара шера хьайовзийта йиш йолча тIема даькъерча планех лаьца вIаши хоамаш даро. Тхо кийча да цу хьакъехьа барт бе, цо вIаши бола ца тешам дIабоаккхилга, къайлагIа, тIема кийчо елга Iалашдара гIо дергдолга теркал а деш.

ТIа-тIа шерагIа яьржаш латт дунен тайп-тайпарча моттигашка ядерни герз доаца зонаш хьаяра идеяш, цу даькъе вай континенте а — Европа Къулбаседе а Балканашка а. Оаха хьаллоац уж идеяш, эшаш моттиг йолча йоагIа гарантеш луш барт бе кийча а да. Тхона хетачох, пайдане я ши тIема - политически группировка вIаши дуьхьала латта доазув декъаш юкъера ядерни герз доаца коридор хьаярах йола идея. Оаха лерхI иштта, шоай ядерни герз доацеи шоай территореш тIа из доацаши йолча пачхьалкхенашта шоашта кхерамзле хилийтара тешшаме дунен халкъашта юкъера правови гарантеш, царна духьала ядерни гера доаккхарг ца хиларах гарантеш хила йизза бокъо йолаш.

Европейски мехкаша вIаши цхьана леладеча гIулакхий дуккха оагIонаш чIоагIъьый хельсински ТIеххьарча акта тIа. Оаха лерхI цох цIенхаштта карагIдаьннар а цун лоархIам бизза хIанз а тIехьа бахаш хилар а. Укх деношка Хельсинке баьча барта итт шу дизара юбилей езъаьча хана, юкъаръевропейски процесса берригача доакъашхоша шоаш цунна мутIахьа болга хьааьлар. Советски Союз цунна юкъе чIоагIа хьинаре дакъа лаца кийча я. ХIара европейски мехко шийн къаман опыта дакъа юкъедихьад хельсински процессана. Из Европерча халкъашта юкъара карагIдаьнна хIама да. ХIаьта из цхьана лораде а дебаде а доагIа.

Европера политически климат дуккхача даькъе тийша да Малхбузенией Малхбоаленней юкъера экономически бувзамаш дегIаахарах. Укхаза а кердача хьисапера наькъаш ца лахача даргдац. Тахан хIара мехка хьалхашка увтта промышленни, технически, Iилман прогрессаца дувзаденна декхараш дикка гIойленагIа кхоачашдулургдар, нагахьа санна дунен халкъашта юкъе къахьегам бекъарах эффективнегIа пайда ийборе. Тхо Советски Союзе цунна кийча да, цу даькъе кооперации яреи вIаши гIулакхаш леладарен керда формаш лаха а. Бакъда, кхетадеш ма дарра, вIаши пайдане хургдолаш, нийсхо йолаш, корта болаш гIулакхаш леладеш йолча кIийлен тIа.

Тхона хетачох, пайдане хургда кхы а корта болаша тIа дола гIулакхаш СЭВ-ан ЕЭС-ан юкъе отте. Экономически вIаши гIо дара Совета мехкаша цу хьакъехьа конструктивни инициатива гойтай, гуш долчох, из раьза хинна тIанийцачов тара да. Керттердар, цох хьахулараш хоадамболаш хулийтилга. Цунца цхьана, хьалха ма аллара ЕЭС мехкаш «политически единица» хиларга хьежжа тхо кийча да хьаддача дунен халкъашта юкъерча проблемех лаьца а царца вIаши кхетабеш бола мотт лаха. Из де йиш я тайп-тайпара формаш чулоацаш, цу даькъе парламентски бувзамаш а хIаьта иштта Европейски парламента бикалаш а болаш.

Ерригача европейски мехкий низаш вIашагI ца тохе бокхъонца къоастае карагIдаргдац вай континенте гонахьара Iалам лорадари тоадари санна йола ира проблема. Дукхача цун районашка, къаьгга аьлча, когашта кIалара лаьтта дага долалу, сигалара нагахьа сана цIера дар ца доагIе а кислотни догIа делх, хIаьта сигале цу кIуро къайлаьккха хул. Вочa хьале отташ латт европейски хишн фордаш. Шийн хана, хьагучох, вай массава а хургдар гаьнна хьалха дика гуш хиннаваларе хIанз къаман доазонашка диллача къоасталуш йоаца проблемаш хьаувттаргьяцар. Из да, ма дарра аьлча, континента кхелаш юкъара хилар массанега кхетадайташ дола хIама.

Дуккха хIамаш де йиш я «гуманитарни» оалаш йолча шеррача областе а. ДерригашоарцагIа а даьнна, адамний духовни маьхаленийн бера ханарча агаех цаI дола Европа йIаьхий еш йола яхача заман культурни маьхаленаш метталоаттаяр, - культурни хувцараш дар, — из деций чIоагIа теркам тIабахийта мегаргбола хIама? Тхо чIоагIа из хIама хьашт хинна кийчлуш да массехк ди даьлча Будапеште хьаеллача «культурни форум» санна йолча дилла хулараш санна йоацача событена. Цу сферана чудоагIа шо-шоай вахарах вIаши информаци лоаттаяр, юкъера безам, вIаши сий дар дегIадоаладар. Цу даькъе боккхача лоархIаме да цхьанне мотт шоллагIчо Iомабар. Перспективни гIулакх да дешархой, студенташ, преподавателаш хувцаш вIаши мехкашта ахийтар. Цхьабакъда, лоархIаме да къона тIехьенаш вIаши бокъонца йовзаш хилар, уж ба маьрша яхаш йола Европа хьае езараш. Iалаьмате лоархIаме декхар да лазараш та — къаьначарна а къоначарна а — духьалара къовсам низаш вIашагIа а теха лоаттабар.

Советски Союзо геттара цIенхаштта лоархIамбу сага бокъонаш Iалашъяра. Цхьабакъда, из проблема мукъа хила еза дагардар дувцаш доацача къамаьлехи спекуляцехи, кхыча мехкий гIулакхашта юкъегIертарах. Таханарча Европе дикка ира латт болхлошкара - мигранташкара хьал, шийн къамах йоаца саг йоалаяри кхалсаг маьре яхари, вIашагIа къаьста дезалаш вIашагIбеттар санна йола проблемаш. Тхо тIехьа да цу тайпара йола проблемаш ерригача пачхьалкхений суверенни бокъонаш йизза лоархIа а лоархIаш, дикача гуманни кепе къестаяра.

Сий дола дамаши господаши! Сопа хетачох, геттара нийса хургда хIанзарча ханарча хьале, юкъерча бIаьшеренашкарча фонатикаша из деш хиннача тайпара, идеологически къовсам пачхьалкхенаша вIаши леладеча гIулакхашта юкъе ца кхухье. Уж гIулакхаш чIоагIа хиларо, политически конъюнктурана уж кIезига тIадужаш хиларо чIоагIъергья ерригача Европера стабильность.

Оаха лерхIац, масала, организацей хьисапера Варшавски Договораи Къулбаседаатлантически союзаи юкъе моллагIча формах хинна а контакташ цхьаккха а хила йиш йоацаш я аьнна. Аз-м дувцац Европа вIаши духьала латтача группашта енъаенна хилар дIадаккхара перспектива башха гаьна йоацача хана къоастаюлургIйолаш хиларах. Ховш долча тайпара, оахен тха союзникашен могадер из да. Амма ши блок йолаш йолча хьалашка а йиш я, тхона хетачох, хIанзара вIашдухьаленаш аьрхIъюлургйола хIама де.

ХIаьта, шеко йоацаш да, тахан цIаккха ца хиннача тайпара лоархIаме да Малхбоаленнеи Малхбузеннеи юкъера политически диалог кхы а интенсивнегIа дегIакхувлар, хIанз хьа а хинна йолаш йолча цун ерригача формаех пайда ийбар — духь-духьача боарамашка хан-ханнахьа вIашагIдеттадалар, шеко яц, эггара лакхера политически консультацеш, Iилмани культураи общественноста шерра контакташ а юкъе йолаш.

ЧIоагIа лоархIаме гIулакх лерхI оаха парламентски бувзамаш дегIакхувларах а. Укхаза къамаьл деш, из къаьстта кертагIдаккха безам ба са. Цу юкъе доагIа, кхетадеш да, Францера парламентски бувзамаш дегIадоаладар а. Франце Къаман собранен сенатен депутатий тийша хила йиш я: уж беза хьаьший хургба Москве. Из ях аз СССР Лакхехьарча Совета цIерагIа.

Иштта да, мишта де йиш йолаш хIама да башха йIаьха йоацача хана вай континента тIара хьал бокъонца тоадар, мишта лакхбе йиш я конфронтаци хIанз кхаьчча боарам лохбечара Европа лоархIам яхача дешай хьакъехьа керттерча даькъе тхона хетараш.

Цхьаькха хIама тIатохаргда аз. Хьалха цIаккха а ца хиннача тайпара хоалуш да, хIанз духь-духьача районашкарча конфликтийи кхохкамийи кхурчаш доадара кхы а хьинарегIа цхьана гIулакхаш леладе дезаш хилар. Цу тайппара, цхьана гIулакхаш леладе йиш йолаш хиларах долча масалех цаI да, шоаш вIаши духьала латташ йолча шин тIема - политически группировкашта чуйолхаш йоллаше. Советски Союзеи Францеи хIанз латташ йолча дуккхача регионални проблемайи ситуацин даькъера позицеш дуккха хIамаш юкъера долаш хилара факт. Аргда вай, Гаргарча Малхбоалера, Централни Америкера, Къулбехьен Африкера, кхычахьара хьалаш санна ярашта. Французски кулгалхошцарча тха контакташа бакъду из.

Малхбоален Европацара дика лоалахали цхьана леладу гIулакхаши шердар могадеш, тхо данпе а дага дац НАТО ше чуйодаш йоллаше, хельсински актана кулг яздаьча Канада цу гIулакхашта юкъе лаца тарлуча даькъа лоархIам лохбе безам болаш. Американцашта духьала лостаяь а яц тха европейски политика.

Цу темах йола спекуляцеш кIезига хозаш ца хилар бахIан долаш, пурам да сона цу хьакъехьа хоадамбеш дувца. Дош, Малхбузен Европацара гIулакхаш, тхо цуннеи ВIашагIкхийттача Штаташтен юкъ йолла а уж вIаши эгIаде а гIерташ леладеш да яхача тайпара увттадар, ше дош доацар да. Цкъа-дале, тхоай юкъмоттиг тоае гIерт тхо Малхбузен Европацаръяр санна, ВIашагIкхийттача Штататашцаръяр а. Вешта, иштта Китайцаръяр, Японецаръяр, кхыча мехкашцаръяр а санна. Оаха лелаяц «низий баланса», цхьа пачхалкхенаш вокхарцара эгIаяра блокаши контрблокаши вIашагIъеххкара, «соанаши» «кхосабаргаши» хьаяра меттерниховски политика, оаха лелаю ерригача планета тIа кхохкам лаьгIабара, дерригача дунен кхерамзле чIоагIъяра, массане юкъара дунен халкъаша цхьана леладу гIулакхаш дегIакхувлара политика. ШозлагIа - дале, тхо реалисташ да, цудухьа кхета а ду оаха Малхбузен Европанеи США-неи юкъера бувзамаш — исторически, политически, экономически бувзамаш — мел чIоагIа да.

Аз лоархIаш дола депуташ! Эггара доккхагIа хьаькъал долаш хиннача адамлен викалаша яьхад, вай сахкетам чIоагIа сиха хувцалуш латтача бытал тIехьабисар мел кхераме да. Из геттара лоархIаме да вай деношка. Галактически гаьналашка кхоачаш латт саг. ХIаьта мел хIама да Лаьтта динза диса латташ! ХIанз йолаш йола проблемаш шийн низаца къестае низ болаш цхьаккха халкъ а цхьаккха пачхьалкхе а яц. ХIаьта вIашагIкхеттац вIашагIдаьхачо къаьнача багажо, конфронтаце, цатешамо.

Сона хоаш да, тха уйлаш, тха идеологи къоабалъяь тIаэцаш бола нах укх зале геттара кIезига хилар. Се реалист хилараха, шоах цхьакхе а тхоай динехьа верзаве гIерташ вац со. МоллагIча философена шоаш тIаболх нах, халкъаш, духьал шоаш цунах кхийтта даьлча, хьакъалца а дегаца а тIанийцача. Цхьабакъда, вай политическийи философскийи уйлаш, идеалаш, маьхаленаш мелла шо-шоай тайпара яле а, вай декхарийла да цхьа хIама дилла дагалоаттаде: вай дерригаш воайла хьалхагIа дIадахача ноахалаша воашка хьаенна вахара цIи ца йойтараш хилар.

Царех хIаране ши-шийн декхар хиннад, хIаьта царех хIаране шийн тайпара йIаьхийлый дунен цивилизаци. Возрождене замани Сийлахь - йоккхача французски революцеи титанаш, Россе хиннача Октябрьски революце. Коталон, Духьален турпалаш — цар массане а кхоачашдаьд историна хьалхашкара шоай декхар.

ТIаккха вай ноахал? Цо сийлахь - доккхий хIамаш хьадийллад, хIаьта из да адамлено ше-ше хIалакъергйола рецепташ лехар а. КхоалагIча эзар шера наIарсанагIа тIа дIатIакхаьчача хана вай доагаде деза ядерни «алхиме» Iаьржа книжка. Ткъаь цхьоалагIча бIаьшеренах хила еза берригаш а хIалакхиларах бола кхерам тIалатташ доацача вахара хьалхара бIаьшере.

Из декхар кхоачашдергда вай, нагахьа санна вай воай низаш вIашагIтохе. Советски Союз кийча я Европа а ерригача кхыча Континентий а маьрша, паргIата, хозлуш латта кхоане Iалашъеча шийлгара доагIа дакъа лаца. Цу гIулакха оаха цхьаккха хIама кходергдац.

* * *

М. С. Горбачева къамаьлага чIоагIа теркам тIабахийта ла а дийгIар, къамаьл чакхдаьлча, тIоараш а техар.

Из вIашагIкхетар диц ца далийтара КПСС ЦК Генеральни секретара Къаман собранена совгIата елар советско - французски Iилман аппаратура тIоаттаь хиннача «Вега» яхача автоматически планеташта юкъерча станце макет.

МИШТА КХОАЧАШДУ ДЕКХАРАШ?

АЬННАР АЬННАЧА ДА

Тха завода хьалхалаттача цехий, участкай, сменай коллективаша шерра яхь йоаржаьй КПСС XXVII съезда сийленца накъаяхара. Цу яхье хьалхарча мугIаре я коммунистически къахьегама коллективаш, пятилетка ударникаш. Царех я Н. Гребневаси, В. Браницкеи кулгалду шоллагIен ворхIлагIен цехаш.

Заводе коммунистически къахьегама цIи яккхара тIехьарча яхье дакъа лоацаш 1275 саг ва, хIаьта хIанзале из цIи лелае бокъо яьккхай 1307 саго. «Коммунистически къахьегама коллектив» яха цIи лелаяра яхье яьнна бархI цех, 70 бригада, 34 участок я. ТIаккха из сий дола цIи лелаеш 4 цехи, 21 бригадеи, 13 участоки, 6 отдели я заводе.

ЛерттIа социалистически яхь вIаштIехьъяккхар бахьан долаш дина хьокхамаш даха вIаштIехьдаьннад тха коллектива укх шера дIабахача нийс бетта а. Планал совгIа арахийцай 120 эзар сома маьха продукци.

Из аьттув баьннаб тайп-тайпара социалистически яхьа формаш балха юкъе кхувларах. Царех я керттерча профессей болхлошта юкъера яхь, къонача, балха опыт кIезига йолча болхлошта юкъера яхь. Иштта из лелаю мастераша шоайла, цехаша, участкаша, бригадаша.

ХIара кварталагIа итогаш ю «ДикагIа вола мастер», «ДикагIа вола болхло», «ДикагIа вола къона болхло», «ДикагIа вола хьехамча» яха цIераш яхара тIехьа лоаттаеча яхьа, котбаьннараштa дIалу свидетельстви ахчан премии.

Тха заводе болх беш ба дукха къахьегама ветеранаш. Цар къахьегам белгалбаьхаб дуккхача пачхьалкхен совгIаташца. Царех ба, наладчик Е. Немцев, фрезеровщикаш Ю. Касьянов, Н. Илларионов, токарь М. Костоев, иштта кхыбараш. Цар доккха дакъа юкъехьу социалистически яхь вIаштIехьяккхара. ХIаьта толамаш а хул цунга хьежжа. Духхьал укх шера тха заводерча 82 сага еннай «цхьайтталагIча пятилетка ударник» яха сий дола цIи.

Завода коллектив иштта дIахьош я Къулбаседа Кавказерча цхьан лостамагIа продукци арахецача промышленни предприятешцара социалистически яхь. Царех я Назранера ГI. Ахриева цIерагIа йола «Электроинструмент», Сухумски «Сухумприбор», Нальчикера «СевКавэлектроприбор» яха заводаш.

Социалистически яхьа итогашка тхо хьож. ХIара кварталагIеи ах шу массаза далеи делегацеш дIа-юха а ухийташ. Укх шера ялх бетта яьча итогех тха заводо шоллагIа моттиг яьккхар, хIаьта хьалхара яр «Сухумприбор» яхача заводо яьккхар.

Иштта Грознерча промышленни предприятешта юкъе а лелаю оаха яхь, 1985 шера ялх бетта баьча балха итогех тха завода коллективана КПСС обкома бюро, НохчГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома соцамах республикански Сийлен улга тIа а йоаккхаш, хьалхара моттиг хьожайир.

ХIанз завода коллектив шийн деррига низаш оарцагIдаьха къахьегаш я цхьайтталагIча пятилеткан укх шерен декхараш ханал хьалха кхоачашдара, КПСС XXVII съезда сийленца накъаяхара.

Р. ЧИГРИНА,
Грознерча «Электроприбор» яхача завода планови отдела начальник.

ХЬОКХАМАШ — КЪАХЬЕГАРГА ХЬЕЖЖА

Во къахьийгадац НохчГIалгIай производственни текстильно-галантерейни объединене коллективо укх шера дIабахача нийс бетта. Производственни план ханал пхи ди хьалха кхоачашъяьй, хIаьта квартал чакхъяла юхейисача хана кхы тIа а 27 эзар сома маьха продукци арахийцай. Цу юкъа къахьегама овсарле планал совгIа 4,7 процент лакхъеннай.

Бокха теркам тIабохийт укхаза барзкъаш хьадеш юхейисача отходех пайда эцара. Нагахьа санна хьалхагIа юхедиса зигаш дIакхувсаш хиннадале, хIанз царех хьаю деша даха ха йоацача берашта комбинированни кочамаш. ХIаьта уж чIоагIа хоатташ а я.

ДикагIа болх барца белгалъяьннай укхаза керттерча предприятена чуйоагIа трикотажни участок, вязальни участок. Хьалхарчо нийс бетта нормативно-цIена продукци арахецара план 109,1 процент, шоллагIчо 107,5 процент кхоачашъяьй. Во толамаш дац объединенена чуйоагIача Назрановски филиала коллектива а.

— Мишта вIаштIехьдоал шун иштта толамаш даха? — из хаттар дир аз объединене керттерча инженерага Эльдерханова Ирина Борисовнайга.

— Къахьегамеи производственнии дисциплина чIоагIа хиларах, социалистически яхь лерттIа вIаштIехьъяккхарахи латт тха толамаш. ХIанз дукхагIа йоакхо ю наьха бытовой хьалаш тоадара, моральнии материальнии стимулех пайда эцара, — аьлар цо.

Цхьа ха яр объединени чIоагIа тIехьаюсаш. Керттерча предприяте балха Iаткъар Урус - Мартанерчеи Назранерчеи шин филиало болх во беш хилар.

ГIулакх овлангара денз хувца дезаш дар. Филиалашта керте оттабир шоай балхах дика кхеташ бола специалисташ, коммунисташ. Объединене директора, керттерча специалисташа кIираш даьхар тIехьаюсача предприятей цехашкара ара ца бовлаш, болх тоабара новкъостал деш. Харцахьбаьнна, кхы хIама хургдац аьнна хеташ бола нах балхара дIабаха бийзар. Цу хана денз тоадала доладелар гIулакхаш.

Объединене чуйоагIа 5 филиали 20 участоки. ХIаьта ерригаш а болх беш йола бригадаш 55 я. «Коммунистически къахьегама коллектив» яха цIи лелаеш цхьа филиал, йиъ участок, ялх бригада я. «Коммунистически къахьегама ударник» яха цIи яккхара тIехьа къовсам лоаттабеш 950 саг ва, хIаьта из сий дола цIи лелаеш 311 саг ва.

Дукха бригадаш я цига къахьегам кердача тайпара вIаштIехьбаьккха болх беш. ХIаьта цар гIулакхаш дикагIа а лел. Болх тоабара, наьха говзал лакхъяра доккха новкъостал ду хьехамчал шерра юкъедоаладаро. Предприяте я хьехамчий йиъ совет. ХIара бригадерча кагирхошта тIачIоагIбаь ба къахьегама ветеранаш. Хьехамчаштеи кагирхоштеи юкъе каст-каста вIаштIехьйоах яхьаш. Уж ю «къонача болхлочоа — хьехамчунна ховш дар» яхача девизагIа. Дуккхача станокаш тIа болх беш 50-нел дукхагIа саг ва укхаза.

Шоашкара масал эца мегаргдола дукха болхлой ба объединене. Царех ба Эскиева Хьади, Горбачева Татьяна, Ибрагимова Зара, Казачек Антонина, кхыбараш. Уж нах шийтталагIча пятилетка чотагIа болх беш бола дикка ха я. Масала Х. Эскиевас 1982 шера кхоачашъяьй пятилетка, хIанз из гарга я хьатIахула пятилетка а кхоачашъе.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

СИХХА ЧУЕРЗАЮ ГУЙРЕ

Сунженски района Орджоникидзе цIерагIча колхозе 250 гектар лаьтта гурахьа ювчеи 440 гектар бIаьсти ювчеи культурашта кийчде дезаш да. ХIанзле 210 гектара тIа баьб из болх. ХIаранена юкъера лаьрхIача 3—4 центнер а кхоачийташ, бIаь гектара тIа минеральни удобренеш тайсай.

Укх деношка ка бола ялаташ дIаде доладергда укхаза. Цу гIулакха деррига кийча да: сеялкаш, фу, минеральни удобренеш, кхы мел эшар. Хьаьн ца деш дисача кхашка фу дIадувча хана сеялкашца минеральни удобренеш товсаргья.

ХIанз лаьтта оахаш ба Гапархоев Мухьмади Гандаров Хьамзатий.

Укх шера планал 2 центнер дукхагIа а долаш, хIара гектара тIара 22 центнер ка бола ялат чуийцар колхозе кхаш лелядераша. ТIадоагIача шера хIара гектара тIара 25 центнер ялат чуда лаьрхIад цар.

Сихдаьд доакъар Iалашдара балхаш а. ХIанз силос йоллаш латт. План кхо эзар тонн йолаш, 2600 тонн кийчъяьй из. Силос укх шера 3100 тонн йолла дага ба колхозхой. Из де цар таронаш а я. Кхы а 50 гектар гаргга хьажкIаш я силоса чуэца езаш. ХIаьта гектара тIара 150 центнер совгIа йоалл.

Доакъара хьажкIаш хьокхаш дика болх бу механизатораша Дзейтов Iусманеи Костоев Баширен. Нормаш хадданза тIехкхоачашъю цар. Иштта хьинаре къахьег кхай тIара силос йоллача лафеташца хьекха хьажкIаш тIакхухьача трактористаша Евлоев Аслангире, Баркинхоев Мовле, Оздоев Iийсас, кIоага чу силос Iочутеlаеш волча Вузуртанов Хьасана.

М. ХАМАТХАНОВ.

ПОЛИТДЕШАРА СИСТЕМЕРЧА

ХЬАЛХАРЧА ЗАНЯТЕШКАРА

КИЙЧОНГА ХЬЕЖЖА

Нохч-ГӀалгӀай гӀишлон управлене партийни, комсомольски экономически дешара системе шоай знанеш лакхъеш ва 3700 саг, царех 859 коммунист а волаш. Тахан цар шоай дешар дӀадоладаьд Ӏилман коммунизма 11 школе, марксизма-ленинизма лардаш Ӏомаеча 26 школе, къонача коммуниста школе, комсомольски политдешара системерча 21 школе, хаьддача экономика 10 школен коммунистически къахьегама 75 школен, хӀаьта 17 коммунист дешаш хургва индивидуальни планагӀа.

Управлене методически совето пропаганидсташта лаьрхӀа кийчъяьй мел эша справочни материал. Кердача дешара шера пропагандисташца беча балха цхьа форма а хинна дӀаоттаргда хьайийлла занятеш чакхъяхар. хӀаьта хӀанзалца из гӀулакх ледара леладаьдар оаха. Занятеш чакхъяхара дикагӀа йола формаш дукхагӀа юкъейоалаяр хьадех оаха пропагандисташкара. Царех я практически заданей а проблемни ситуаце а методаш.

Тха управлене дукххача хана денз дика традици а хинна дӀаэттад. партийни системе хинна ца Ӏеш, иштта пропаганда массови формашка а тӀехьа, дунен халкъашта юкъерча, экономически дешаех ладувгӀараша докладаш яр. Цуморча балха формо гӀо ду литератураца ладувгӀараша шо-шоаша беча балха лоархӀам айбара, цох дукхагӀа пайда эца уж Ӏомабара. Дешара уж формаши методаши дӀахо а эргаяха лерхӀ тха методически совето.

Укх шера цӀенхашттагӀа хьежай управлене партком пропагандистски кадраш хьакъоастаяра дешага. Пропагандисталла болх беш ба ерригача подразделеней кулгалхой. Из бехктокхаме партийни поручени кхоачашъеш гӀишлон управлене хургва 149 саг, царех 109 коммунист а волаш, хӀаьта 115 саг ва лакхера дешар дийша.

1-ча октябре политдешар дӀадолалуш хиларах а цига дувцаргдолча дешаех а хоам беш массайолча подразделенешка хьалтӀехаяр объявленеш, кийчъяьяр мел эшачунца Ӏалашъяь йола помещенеш, гойтара пособеш.

Массанахьа яхар санна ханнахьа дӀайолаелар занятеш, цига дийцар дукхагӀча даькъе 1985 шера плани социалистически декхараши хаьнал хьалха кхоачашдара, КПСС XXVII съезда сийленца накъабахара де дезарех.

Масала, СМУ-5 начальник С. Абубакаров пропагандист волча группа ладувгӀачо коммуниста П. Воловика дийцар шоай балха тӀа нийслуш хиначa кхоачамбоацарех. ХӀанз а нийслу нах балха тӀехьабувлаш, хьа ца ухаш йола моттигаш, эсала вӀаштӀехьбаькхаб къахьегам, комплексагӀа лоаттаяц изделеш, каст-каста брак йолаш хул ГЗЖБК-ра хьаухийта аьшкабетонии конструкцеш. Цу дерригие геттара новкъарле ю болх дика вӀаштӀехьбанкхара. Цул совгӀа къамаьл даьчо гӀоттадир заводо хьаухийта фундаментни блокаш ахаш а, бӀарччачох цхьаьцца а кхоккха а даькъа тийда хургйолаш арахецара а. Лакха идейно-политически боарам болаш чакхъяьлар из занятi.

Иштта дика кийчъяь а вӀаштӀехьъяьха а яр К. Музаев, Я. Ясински, Т. Мельниковас, С. Межиева, М. Эгиева, дукха кхыча пропагандисташа яь занятеш.

Управлене методически совето, парткомо комсомола ду партийни кулгал тоадара хьакъехьа КПСС ЦК дӀадехар ларде а лувцаш, хьадда мероприятеш белгалъяьхай. Практико хьахьекхад цу гӀулакха оаха хӀанзалца эсала терко яьлга. Укх шера комсомольски политдешара система эргаяккхара цига хьожабаьб дикагӀбола пропагандистеш.

Дикачунца цхьана белгалдаккха деза цхьайолча группашкара занятеш алхха организационни мероприяти санна чакхъяьха хилар а. ВӀаштӀехьдаьккхадацар ерригача группашка 100 процент ладувгӀараш тӀахулга, цхьаццанахьа 60 процент мара бацар уж.

Хьалхарча заняте хьахьекхар оаха терко дукхагӀа тӀаоза еза моттигаш малагӀаш я, ледардонаш мича ювл. Цунга хьежжа уж кхоачамбоацараш дӀадахара керда мероприятеш белгалйоахаш я управлене методически совет, партком.

В. ДАНИЛОВА,
ЧИУС политпросвещене кабинета заведующи.

БРИГАДНИ ПОДРЯД — ТОЛАМА ЛАРД

Дагара далац сона агропромышленни комплексах дувцаш хиннача Ерригсоюзни экономически совещане даь къамаьл: «Лаьттанца болх беш вар дог цӀена долаш, из довзаш, къахьегама тӀера хила веза. Эггара хьалха эшараш объемаш яц, балха дикал, тӀеххьара хьахулар да». Нийса аьнна дешаш да уж.

Бригадни подрядо хьахьекхар из иштта долга. ХӀанз экономически образоване школе айса занятеш чакхйоахача хана бригадни подрядах доала беркат довза а довзаш, балха тӀа сайна нийсденначох масалаш а кхувлаш, дувц аз. Занятешка каст-каста дагадохийт 25 саго баь болх, хӀанз 15 саго белга. ХалагӀа дац-хьогӀ нах кӀезигбелча болх бе, аьле, укхаза дагадоха йиш я. ХалагӀа дац, аттагӀа да, хӀана аьлча бригадера дӀабаьннаб бӀарг кхаба, тӀалатта везаш хинна нах.

Бригадни подрядагӀа къахьега Ӏомабара чӀоагӀа новкъостал даьд экономически образоване школо. Ала йиш я цо кердачунца безам боллийтаб, аьнна. Болх бара кердача методах дувцача белггала моттиг дӀалоац экономически дешаша. Цу гӀуланхо нах чӀоагӀа яхье боах.

Укх шера цхьацца бахьанаш а нийслуш, хьувкъам чуэца дукха гайра тхо. ХӀаьта а, боахама вокха бригадел хьалхагӀа гурахьа ялат дӀаде эша лаьтташ аьха Ӏодехкар оаха.

ХӀанз бригадир болх хьабе, яхаш тӀалатта везаш дац гӀулакх. Кулгалхо шоай хьехамча санна лоархӀ массане а. Иштта хиларо са сай а бехтокхам айбу. хӀара дийнахьа яхар санна кердадар Ӏомадеш, из дӀахьехаш хул со. Аз лерхӀар — хӀара болхло соначул дикагӀа ца хой, балха гӀулакх вогӀа ховргдоацаш кхетам балар.

Экономически школе дешаш болчар каст-каста лу укх тайпара хаттар: «Бригада боккъонца «подрядни» маца лархӀа мегаргья? Сона хетачох цу гӀулакха цхьаши шу ха эш. Аз дувцар айса кулгалдеча коллективагара доагӀар да. Тха бригада боахаме дикагӀа лоархӀачарех яр хьалха а. ХӀаьта а бригаде болх бечарех цхьабараш дукха сагота хилацар шоаш дӀадувш дола фу дика да е во да тахка, ший ханнахьа кхашка удобренеш товса, кхыдола балхаш чакхдаха. ХӀанз гӀулакх эргадаьна хувцаденнад. Керда метод юкъейоалайича гӀоне деррига ха, довза безам ба хӀаране. Теркал ца деш, ца зувш цхьаккха а хӀама дийтац. Ялат кхача доладелча гӀоне кхыметтел хаьхошта новкъостал де а арабоалл бригада доакъошхой.

Цхьабола нах юкъе ца хилча хала хургдар кердадар юкъе доаладе. Царех массехк дош ала безам ба са. Вазаев Аднан. Лаьтта довзаш, дезаш саг ва из. Цунна баркал ала безам ба са. Масал гойташ ше къа а хьегаш, дукхача кагийча наха кхетам беннаб цо, вахара никъ лаха новкъостал даьд.

ХӀанзалца ца хьийгача бесса дика къахьегаш я тха бригада укх шера. Хургйолча КПСС XXVII съезда даха ма доагӀара накъагӀоргда тхо. 750 гектара тӀара дика хьувкъам чуийцаб оаха — хӀара гектара тӀара 24 центнер. Иштта дика хьийкъай тха хьажкӀаш, оаха лелаеш йола кхыйола юртбоахама культураш. Их деррига а бригадни подрядагӀа даьнна беркат да. Цудухьа сай декхар лоархӀ аз кердадар наха дӀадовзийтар, из кхайкадар.

ДукхагӀча даькъе идейно-политически чулоацам лакха болаш чакхъяьлар тха совхоза ерригача итт группера хьалхара политически занятеш. Цига аз дийцар КПСС XXVII съезда сийленца накъадахара а шийтталагӀча пятилетке керда толамаш дахара а де дезарех.

Цу хьакъехьа кӀоарга чулоацам болаш а нийсденна кхоачамбоацараш дӀадахара хаьдда наькъаш хьахьокхаш а дар хоттаденна къамаьл. Боахама расчети бригадни подряди шерагӀа йоаржаяра, кӀоаргъяра кӀийлен тӀа керда мулаш даха а лаьтта леладелга интенсивни технологегӀа вӀаштӀехьдаккха а лаьрхӀар ладувгӀараша. Из гӀулакх дика вӀаштӀехьдаккхара эшар да, йоахар механизаторашa, совхоза керттерча агронома Х. Магомадова кулгалдеча служба болх овлангара денз тоабелга, гӀулакххах бола хӀаране бехктокхам айбелга. Цу тайпара корта бола къамаьлаш Демильханов Аюба кулгалдеча коммунистически къахьегама школе а, кхычахьа а хиннилга ховш ва со.

К. АНТАЕВ,
«Атагинский» совхоза экономически образоване школа пропагандист.

✦

«Грознефтеоргсинтез» яхача объединенена чуйоагӀача ремонтно-механически заводе дукххача шерашка къахьегаш хьайоагӀа козловой крана машинистка Голубева Галина.

Шийца болх беш болча новкъосташта юкъе из говзанч белгала я къахьегама тӀера а, хьинаре вахара позици а йолаш хиларах. Цудухьа, цо шийна тӀалатта декхараш дизза кхоачашду.

Кхы ший професси ца хувцаш, цхьан моттиге йоаккхача хана хьаьнала болх беш йолча Голубевай къахьегам ца зуеш бисабац. Цо хӀанз лелаю коммунистически къахьегама ударник яха цӀи, иштта дукха сийлен грамоташ тийннай цунна.

СУРТА ТӀА: машинистка Г. Голубева.

З. БАТЧАЕВА сурт.

✦

Керттердар: бехктокхами дисциплиней

ХӀАРАНЕГАРА ДОАГӀАР ХЬАДЕХАШ

Хьалхашка оттадаь декхараш мишта кхоачашду, новкъарле еш дар фуд хьехадеш каст-каста болхлой дагабувлаш хилар дика гӀулакх да. ХӀана аьлча, кхыча коллективай таро хул цар балха тӀара дикадар хьаэца, во дар, новкъарле еш дар ца нийсдалийта.

Бакъда, хӀанз а дукха болхлой ба воча оамаланцара къаста ца ловш, производственни дисциплина телхаеш. СпецСМУ-10 чуйоагӀача тха комплексни бригаде а ба уж/санна бараш. Уж цхьаццa бахьанаш а лехаш халача балхах кӀалхара бувла гӀерташ хул. Болаш ба киловзал уьттаераш а. Цар бе-башха ца хеташ талмаста бу болх, цудухьа да веларгволаш хилац цунах хьахулаш дар а.

Масала, Грозненски аьшкабетонии конструкцеш еча заводера тхона хьакхухьа блокаш, плиташ вӀашагӀхотташ йола закладной оатхалаш проектах йоацаш, кӀоаргагӀа бетона чу Ӏочулхийте хул. Уж санна йола конструкцеш нийсъелча жӀов етташ гонахьара бетон дӀаьккхача мара сварочни болх бе вӀаштӀехьдалац. Цу гӀулакхо дукха ха дӀалоац. Шийна тӀадилла гӀулакх цӀена, ма хулла дикагӀа кхоачашде гӀерташ хила веза хӀара болхло.

Хьайна бӀаргагуш новкъосто харцахьа хьадаьр мегийта кхычарех Ӏа лечкъадаьд аьнна, из цхьаннахьагӀолла хьатӀа ца доалаш дисац, цунах тӀехьагӀа докхха зе хул. Тхоай бехкагӀа новкъосташта хиннaчох лаьца цхьа масал доаладе безам бар са. Дукххача хана денз бригаде дика къахьегаш хьабоагӀаш бола электросварщик Рязанцев Михаили, электромонтер Гермезеев Николайи цкъа малар дагахьа болаш балха баьхнар, уж менна болга тхоашта хайна доллашехьа а гуча ца боахаш къайлабихьар оаха уж. ТӀаккха шозлагӀа а малар менна баьхкар балха, хьалха мо кулгалхошка хьоа а ца деш е бригада Совете къоаста а ца деш дитар из гӀулакх а. Из иштта дитара бахьан дар, новкъостий а лаьрхӀа царна дика де доахк, аьнна хеташ оаха даьр. Бакъда, тхоашта а ца ховш оаха царна даьр во хиннадар. Цкъа а шозза а новкъосташа къайла ма дихьадий тхо аьнна, уж цу гӀулакхаца кхы а чӀоагӀагӀа хьакхашта а баьнна майрабаьлар. Малар сов а даьле наггаггахьа балха ара ца боалаш бусар.

Тхьовра хьалха уж корта бохабеча малара тӀаккхувш болга оаха лечкъадаь децаре из хургдацар. Царех хиннар дукхагӀча даькъе тхоай бехкагӀа нийсденнилга лоархӀаш да тхо. Бригада Совета заседани а яь уж ши новкъост тӀавийха царца цӀенхаштта къамаьл даьчул тӀехьагӀа оаха соцам бир Рязанцев Михаил дарбанкъахьегама профилакторе дӀахьожавар деха, Н. Гермезеев маларцара гӀулакх дутаргда аьнна новкъостий тешабеш дош даларах строги выговор яь витар, кхы цу тайпара гӀулакх гучадаьлча гешт дергдоацилга дӀа а хайтар.

Юххера са ала безам бар коллектива юкъера дисциплина производственни дисциплина, барт-цхьоагӀо дика хиларах хьахул аьнна.

Цудухьа уллувра новкъост дисциплина телхаеш вале цунгара доагӀар хьадеха декхар да хӀаране.

М. САТУЕВ,
СпецСМУ-10 электросварщик, Нохч-ГӀалгӀай АССР заслуженни гӀишлонхо.

ХЬАЛХА ЛАТТА МЕХАНИЗАТОР

Грозненски района «Куларинский» совхозе Даутквраев Махьмада хьаьнала болх бу ткъо шу хинна Ӏац. Механизатор ва тракторист, шофер, комбайнер. Дика йовз техника.

Укх тӀеххьарча шерашка юртбоахама машинашка хьожаш мастер - наладчик волаш болх беш ва Даутквраев. Шийна тӀадилла гӀулакх тешшаме кхоачащдеш хиларах механизаторашца доккха сий а ду цун.

Махьмад кагийча наьха хьехамча ва. Цо луча кхетамга къаьста ладувгӀ цар. Ше волча хьаена моллагӀа аргегат, оатхал фу де деза а хьеже, сиха тоаю цо.

Ше коммунист хиларах тарра, механизаторашта юкъе политинформаци еш хул Даутквраев. Цул совгӀа, цо дувц шоай совхоза коллектива балхах а. Кагийча нахаца социалистически доалахье лораяра хьакъехьа дукха къамаьлаш де дезаш нийслу халкъа тӀахьожама группе член волча Махьмада.

Ӏан замалахьа механизатораш кийчбеш курсаш хьаелл совхозе. Цига а хьинаре дакъа лоацаш хул из. Дуккхаза юрта Совета депутаталла хийржав Дауткераев. Уж декхараш а толаме кхоачашду цо. Шийна тӀачӀоагӀъяь юрта участок цӀенен порядок йолаши хилийта гӀерт, хӀаьта нах тӀахьех дика къахьегара, шоай декхараш толаме кхоачашдара.

— ЧӀоагӀа нийса даь хӀама да корта бохабеш дола малар юкъера дӀадаккхара хьакъехьа указ тӀаэцар. ХӀанз дӀабоалаш боагӀа маларашта тӀехьабаьннараш, лакхъеннай къахьегама дисциплиней порядоки, дикагӀа дӀабода болх, — йоах Махьмада.

Укх деношка ялата лаьрхӀа хьажкӀаш чуэцача хьинаре къахьегаш ва совхоза дикагӀвола механизатор.

Я. ЦУЕВ.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме

Укх деношка Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета Президиума аргӀанара заседани хилар «Юкъарча дешарен профессиональнии школа реформа керттерча лостамий хьакъехьара» КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленумей СССР Лакхехьарча Совета хьалхарча сессей соцамаш кхоачашдеча юкъе республика министерстваша, ведомстваша, объединенеша дакъа лацарах» дола дош дувцаш.

Президиумо белгалдаькхар, комплексни мероприятей планашка хьежжа юкъарча юкъерчен профессиональнии образоване кердача структурага довлара, дешар хьехарен кхетам баларен дикал лакхъяра, дешархошта къахьегамца кхетам балара дош овлангара денз тоадара болх республике боаржабаь хилар. Цу балха юкъе хьинаре дакъа лоац дукххача министерстваша, ведомстваша, предприятешей организацешей. Педагогически коллективаша эргабоахаш тоабу дешархошца беш бола дешара кхетама болх. Берригаш а хӀана бац аьнна бола бархӀ классаш яьхараш юкъерча образоване тайп-тайпарча формашца чулаьцаб. Массе метте школашта тӀачӀоагӀъяьй базови предприятеш. Республикерча дукхагӀйолча районашка договораш даьд предприятештен юкъарча дешара школаштеи юкъе, цхьана чакхъяха мероприятеш кийчъяьй дешара-кхетама процесс эргаьккха тоаяра, школьникаш общественна пайдана болча, хӀамаш хьакхоллача къахьегама чӀоагӀа тӀаберзабара.

Чакхдоахаш гӀулакхаш да юкъарча дешарен профессиональнии школа дешара-материальни база чӀоагӀъяран шерьяран. Профессионально-технически дешара заведеней базови предприятешцара бувзамаш чӀоагӀденнад.

Цунца цхьана, Президиума заседане белгалдоахар. республикерча цхьайолча министерстваша, ведомстваша, промышленни объединенешей предприятешей хӀанз а шоай торонех юкъарча дешарен профессиональнии школа реформа чакхйоаккхача хьинарегӀен хьалхашка латта декхараш кхоачашдаран дакъа лацара пайда ца эцаш хилар.

Республика просвещене министерстваи профтехобразоване управленей, школайи училищайи педагогически коллективаша уйла кӀезига тӀайохийт дешархоца къаьст-къаьста беча балха, дешара дикала хьалхара цар бехктокхам чӀоагӀбара, дешарен къахьетамен дисциплина кхоачашъяра.

Школаш чакхъяьхача тоъал дукхачар общественни къахьегаме дакъа ца лоацаш дукха ха йоаккх е дӀахо деша а дешац. ХӀанз а дукха ба боккъонаш телхаеш бола школайи профтехучилищайи дешархой.

Цхьайолча объединенешей предприятешей эффективни гӀулакхаш чакхдахац школьникий производительни къахьегам дикагӀа вӀаштӀехьбакхара, лаьрххӀа цехаши участкаши хьаяра, квалифицированни кадраш, эшаш йола оборудовани, бийдали материалаши хьакъоастаяра.

Республика агропромышленни комплекса боахамаш дешархой производственни бригадаш денна а бийсанна а болх бергболча цикла тӀа яха долаеннадац хӀанз а.

Реформо дӀадехарашка хьежжа дешара-хьехама процесс эргайоаккхилга мела лел профтехобразоване системе а. Цхьайолча училищай юкъарча дешара предметашта мел эш кабинеташ, хӀанзарчун тайпара оборудовании инструменти яц.

ТӀайийцача соцам тӀа Лакхехьарча Совета Президиумо Нохч-ГӀалгӀай АССР просвещене министерство, профтехобразоване республиканскии управлени декхарийла яьй юкъарча дешарен профессиональнии школа реформаца ювзаенна мероприятеш шоай ханнахьа чакхйоахилга Ӏалашдара кхы тӀа а гӀулакхаш де. Ӏилман-технически социальнии дегӀаахаро хӀанз дӀадехарашка хьежжа дешара-хьехама процесса идейло-теоретически боарами дикали лакхъелга вӀаштӀехьдаккха.

Уйла тӀаяхийтай школьникаша дешара цехашка а предприятейи организацейи участкашка а, школай юкъарча дешарен дешара-производственнии мастерскешка, гӀонна долча боахамашка, дешархой производственни бригадашкеи звеньяшкеи, школьни лесничествашка а къахьегама кхыча объединенешка а общественна пайданерча производительни къахьегамца дакъа лацанза дарг ца хилара.

Халкъа депутатий моттигерча Советий исполкомашта тӀадожадаьд юкъарча дешарен профессиональнии школана реформа яра дешаш хан- ханнахьа Советий сессешка, исполкомийн массазарча комиссейн заседанешка дувцилга, дешархойи кхувш боагӀараши баххача моттигашка беш бола болх овлангара денз тоабелга, дӀахийцача ахчах пайда эцара, школаш, профтехучилищаш, деша даха ха йоацача берий учреждениеш эксплуатаце дӀаялара лерттӀа тӀахьожам лоаттабелга.

* * *

Лакхехьарча Совета Президиум хьежай «Социалистически доалахье ший метте хилийтарах долча законодательства дӀадехараш кхоачашделга Ӏалашдара «Птицепром» яхача Нохч-ГӀалгӀай тресто беча балха хьакъехьарча» дешага.

Белгалдаьккхад, цу гӀулакха тӀа порядок хилийтара беш болх боллаше а. треста карарча предприятешка учет лелаяреи рузкъа ший метте хилийтареи, материально бехктокхамеча гӀулакхаш тӀа хьежаю кадраш хьахаржара даькъе цӀенхаштта кхоачамбоацараш нийсдолийташ хилар. Мела лелабу ведомствана чухьара тӀахьожами ревизионни болхи. Инвентаризаци наггахьа мара яц, доакъарий учет лелаечен дӀаухийтачеи доал во ду, цудухьа уж лечкъадара аьттув бола хьал хулийт.

Коа тӀарча оалхазарий фабрикашта доккхий зенаш хул хьайоаккха продукци во хиларах, договорни декхараш телхадарах, коа тӀара оалхазараш дукха доврах.

Заседане белгалдаьхар, «Птицепром» яхача республикански тресто шийна карарча предприятешка материальни рузкъа ший метте хилийтара тӀахьожам мела лоаттабеш хилар, боахамий кулгалхошкареи специалисташкареи доагӀар дизза хьа ца дехаш хилар.

Лакхехьарча Совета Президиумо «Птицепром» яхача треста кулгалхой декхарийла баьб шоашта карарча предприятешка социалистически доалахье йизза ший метте хулийтилга Ӏалашде. паччахьаликхен рузкъа лочкъадарах болча бехктокхама хьакъехьара законодательство нийсей лоарзагӀа ца доаккхаши, кхоачашде.

* * *

«Республика халкъа боахаме ханна болх бе ца магар малагӀча хьал тӀа да а из кӀезигдара де дезарех а» долча дешах лоаца. цхьана соцам тӀайийцаб заседане Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета Президиумой профессиональни союзий областной совета президиумой.

Белгалдаьккхад, бахача наха деш дола медицински гӀулакхаш эргадаьха тоадара, ханна болх бе ца магарах халкъа боахаме йовш йола ха кӀезигъяра республике белггалара болх беш хилар. Тоъал доккхача даькъе цуна гӀо ду къахьегама хьалаш тоадара, из лорабара комплексни планашеи унахцӀена, кхерам тӀахургбоаца, чӀоагӀа овсаре къахьегам Ӏалашбеш дола производственни хьалаш вӀаштӀехьдахара тӀаерзаьча санитарно-оздоровительни мероприятешеи.

Чанхбоаха болх бахьан долаш укх тӀеххьарча дих шера кӀезигденнад ханна болх бе ца могача воаккхаш дола цамогараш.

Цунца цхьана, тӀайийцача соцам тӀа уйла тӀаерзаьй цу даькъе кхоачамбоацараш хилара, ханна болх бе ца могача бовларах балха ха дукха йовш хилара.

УнахцӀено лораяра учреждений материально-технически база мела хиларо йиш хилийтац балхашта юха тӀабахийта лерттӀа дарба делга Ӏалашде. Массе шера юкъагӀйоах дарбан учреждениеш хьалъяра планаш, шорттига йоккха хул санаторей-профилакторей сеть.

Воча хьал тӀа я юртарча здравоохранене материально-технически база. Халкъа депутатий моттигерча Советаша, профсоюзий областной комитеташа колхозийи совхозийи ахча кӀезига юкъеувз юрташкара больницаши фельдшерско - акушерски пункташи хьалъяран кийчъяран.

УнахцӀено лораяра органаша де дезар кхоачамболаш дац ханна къа ца хьегалуш висара экспертиза эргаьккха тоаяра. ДукхагӀйолча дарбан учреждениешка юкъейоалаьяц дӀаеннaчеи дӀакъайлачеи больнични листий хӀара бетта-бетта анализ яра система. ХӀаьта а, уж ца йоагӀаше а телаши йӀаьхъеши моттигаш хул.

Халкъа депутатий моттигерча Советаша, профсоюзий областной комитеташа, объединенейи предприятейи профкомаша паччахьаликхени общественни тӀахьожам мела лоаттабу дарбан учреждений балха. кхоачамболаш хьажац цу дешаех лаьца шоай решенеш кхоачашъярга.

НГӀАССР Лакхехьарча Совета Президиумой профессиональни союзий областной Совета президиумой халкъа депутатий моттигерча Советий исполнительни комитета, профсоюзий отраслеви обкомаш, юххьанцара профсоюзни организацеш, министерствай, ведомствай, предприятей, организацей кулгалхой декхарийла баьб ханна къахьега ца могаш висарах йовш йола балха ха кӀезигъелга Ӏалашдеш дола гӀулакхаш кхы тӀа а чакхдаха.

* * *

Лакхехьарча Совета Президиумо иштта дийцар «ТӀехдаьккха корта бохабу малар меларан алкоголизманей духьала лоаттабу къовсам чӀоагӀбара, самогон доахилга дӀадаккхара тӀадерзадаьча гӀулакхий хьакъехьара» РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Указ кхоачашдара леламах» дола дош а.

СССР Кхачан программа

АГРОТЕХНОЛОГЕНА ИНТЕНСИФИКАЦИ ЯР — ЛАКХАЧА ХЬУВКЪАМАШКА БОДА НИКЪ

Вай мехко кхеду дуьнен тӀа чудахьача ялатах 13 процент гаргга. Амма, эггара дукхагӀа ялат кхедерех цаӀ ше яле а, Советски Союзо импорт ю цун цхьадолча даькъа, цу даькъе хьайбаштеи оалхазараштеи дуадара эшача 1 миллион тонн гаргга чоа Австралера еш, хӀаьта иштта кхоачашду вай экспортни декхараш а.

Товарни ялатах кхо дакъа дича ши дакъа кхеду вай мехка кхоачам боллаш тӀоадали йӀовхали йоацача, лаьтта леладара тешаме йоацача зоне. Цхьабакъда, агротехнологена интенсификаци яра чотах даим тӀадетталу мехка чукхухьа ялат. Иштта, масала, 1961 — 1965 шерашка чубена хиннaчул дукха хӀама ца эшаш 30 процент лакхагӀа хилар 1976 — 1980 шерашка чубена юкъера хьувкъам. Кхедаьчоа тӀадеттаденнача дерригача ялатах 30 процент гаргга хилар удобренеш ехкар бахьан долаш тӀаккхийттар. Башха совгӀа эшашагӀа доацаш тӀаккхийттача хьувкъамах 15 процент тӀаккхийтар продуктивнегӀа дола фу юкъедоаладари фу леладелга тоадари бахьан долаш, 10 процент — лаьттанна мелиораци ярагӀа, 20 процент — севообороти ялат дӀадувча майдай структурей тоаярагӀа, 15 процент — технологи эргаяьккха тоаярагӀа. ХӀанз укх сахьате ший дегӀаахара кердача этапе чуяьннай ялатий производство. Цун белгалонаш я: цкъа-дале, лаьттан плодороди лакхъяра интенсификаце факторех комплексно пайда эцар, шозлагӀ-дале, ялат кхедара «биологизаци» ярца, вешта аьлча баьцовгӀай генетически потенциалах кхы а биззагӀа пайда ийбарца.

Мехка европейски даькъа лаьтта леладара опыто хьахьокх, гурахьа дувча кӀи сортий потенциальни хьувкъам укхаза дукхагӀча даькъе 60 — 70 процент кхоачашхулаш хилар. Сорта продуктивноста запаса пайда ца эцаш диса 30 — 40 процент чуда йиш я цун биологически система стабильно болх бойи интенсивни кӀийлен тӀа кхедара хьалаш тоадойи.

Масал доаладергда аз. Къулба-Малхбузен юрта боахама Ӏилма-тохкама институто уйс шера (Поволжья каштанови скъача арений зона) Ӏоальча даннеех, паровй йоаца культураш тӀахиннача кхай тӀа дийнача гурахьа дувча кӀи юкъера хьувкъам гектара тӀара 1,7 тонн хилар, хӀаьта дика удобрени яьча цӀенача пара тӀа дийначун хьувкъам — 3,7 тонн. Кхыча дешаица аьлча, цхьана юкъейоалаьлча духхьала шии компонента чотах (цӀена пари лаьтта удобренеш яхкари) кӀа дийначо хӀара гектара тӀа чуденад совнагӀа ши тонна ялат. Дукха хӀама ца эшаш ши эзар йолча опыта юкъараерзаьлча даннеша тешал ду. Поволжья каштанови лаьтташ тӀарча боахамашка эггара йоккхагӀа йолча нормах удобренеш а ехка цӀенача пара тӀа дӀадеро Ӏалашду гурахь дувча кӀи хьувкъам гектара тӀа 3,7 тоннага кхоачаш хулга; Украина, Къулбаседа Кавказа, Россе Центра Ӏаьржа лаьтташ долча арений зонашка — 4,2 — 5 тонна ялат доал.

Лаьттан плодороди лакхъяра Ӏалаьмате бокkхача лоархӀаме ба цӀена пар. Царна эша гӀулакхаш дара системана юкъе доагӀа культур-технически балхаш (кхайна планировани лр. цу тӀара кӀотаргаши тӀойи дӀадаьха из нIендар. и. кх. дӀ.), фитосанитарни гӀулакхаш, химически мелиораци. ХӀанз укх сахьата цӀенача пара хоададаьд 20 миллион гектар лаьтта. Из гарга да лаьтта леладара зональни системаша могаеча оптимальни майдана.

Лаьттан плодороди лакхъе йиш хул дӀаде интенсивни тайпах дола продуктивность лакха йола районированни сорташ хержаш хилча. Карарча пятилетке шер-шера паччахьалкхен тохкаме дӀачутийннад 130 совгӀа ялатий культурай керда сорташ, чакхъяьннача пятилетке чул дикка дукхагӀа. ХӀаьта селекционераша лостам болаш хувц ялата баьцовгӀай архитектоника: хьаду интенсивни ахкарликови, лоаца мергӀилг дола, Ӏодужаш доацача, бонкха ка бола маьлха низах, хих, дукхагӀа хиннача удобрене нормаех интенсивни лаьтта леладара кхыча факторех пайда эца таронаш йолча чӀоагӀача а кӀаьдача а гурахьа дувча кӀи, гурахьа дувча эрсий кӀи сорташ.

Ялатий культурай сортий таронаш дикагӀа а йизза а кхоачашъюлу, нагахьа санна агротехника ерригача приемех царна гӀулакх дара интенсивни система комплексе пайда ийбеш хилча. Цу система чулоац мистача лаьтташка кӀир ехкар; берригa чуба лаьрхӀа бола хьувкъам (гектара тӀара 6 — 8 тонн) питане элементашца йизза Ӏалашбар; дегӀаахара духь-духьача фазе баьцовгӀана из мел эш а хьежаш 3 — 4 приемах азотни удобренеш ехкар; баьцовгӀаш лазарех, царна зе деча хӀамаех, оасарах лораяра интегрированни системаех пайда ийбар; дегӀаахара регуляторех цхьанйин приема пайда эцар. ХӀаьта из деррига а цхьан кхай тӀа де деза, хан-ханнахьа а вӀаши бувзам болаш а. Цу тайпара деча гӀулакхаша Ӏалашду дӀаухийтача средствах юхахур ма могга лакхагӀа хулийтилга.

Иштта, масала, 1984 шера Ивано-Франковски областа колхозаша духь-духьача почвенни хьалашка кхедаьд гурахьа дув кӀа интенсивни технологех. Агрономически служба лаьтташта агрохимически тохкамаш дареи сорташ леладара биологически башхалонийн кӀийлен тӀа расчет оттайир, хӀаьта баьцовгӀай вегетаце хана цар питанена доал делга Ӏалаш а дир. ДӀайийна хӀамаш Ӏоювшанаар, хьувкъама структура дикача элементашта формировани а йир. Гурахьа дийнача кӀи хьувкъам къаьсткъаьстача колхозашка хӀара гектара тӀара 5,33 тоннагара 7,31 тоннага кхоачаш а хилар традиционни технологех леладаьча кхай гектара тӀара чубахьачунца нийсбича 2,07 — 3,1 тоннага кхоачаш дар интенсивни технологех леладаьча кхай гектара тӀара чубахьача хьувкъама тӀаккхетар.

Хьувкъама структура анализо хьахьекхад, интенсивни технологех дӀадийнача кӀи хьувкъама тӀаккхетар 10 — 15 процент продуктивни мергӀалгий листал лакхъялара чотах кхеташ хилари 9 — 11 процент канех доахка фийгаш совдахара чотах кхеташ хилари (цхьан сортагӀарча кӀи канех доахка фийгаш эггара тӀехдаьлча 70 — 60 — 64 хул, хӀаьта традиционни технологех кхедаьча кӀи канех доахкараш 44 — 48 хул). 1000 фийга масса дозал 50 граммага кхаьчад, контролаца нийсдича 3 — 5 грамм совгӀа хул из. Ялата натура 9 — 12 г/л тӀаккхийттай, цунцара клейковина — 9 — 12 процент, хӀаьта 27 — 30 процентага а кхаьчай.

Гурахьа дув кӀа кхедара интенсивни технологе Ӏалашду ялатий производства экономически эффективность лакха хулга. Традиционни технологеца нийсдича 42 процент лакхденнад дӀайийнача хӀамай цхьан гектара лаьрхӀача еш йола производственни расходаш. ХӀаьта хьувкъам лакхбаларо Ӏалашдаьд ялата цхьан тоннага деррига дӀадодар 38 — 40 процент лохде.

Интенсивни технологе эффективность лакха хилар хьагойтад мехка духь-духьача зонашка ялат кхедаро. Мехка колхозашкеи совхозашкеи ялатий производство чӀоагӀа хилийтара бола перспективни лостам а хинна дӀаотташ латт из.

Юрий КОВЫРЯЛОВ,
юрта боахама Ӏилмай кандидат, РСФСР заслуженни агроном.

(АПН).

Кхоана—хьехархочун Ди

ШийтталагIа шу да Добриева Мариям Алихановна халкъа просвещене болх беш йола. Цу юкъа педагогически балха бокъонца йола говзанча хиннай цох. Бераш дезарца, ше хьехаш йола математика тIехдика харца, хIара урок лакхача боарам тIа яларца, шийца болх беш болча нахаца, дешархошца доккха эздел леладарца белгалъяьннай из Грозненски № 2 йолча школа-интерната коллективе.

Дешархой дагардар кхетадеш, цар хьинар кертерчоа тIадерзаде ховш я Мариям Алихановна. Ший хьинарца хьаяьй цо теоретически а методически а боккха пайда эца йиш йола математически кабинет. Къона яле а «РСФСР просвещене отличник» яха сийлен цIи лелаю цо. Атта боацача хьехархочун балха ший ираз кора даьд Добриевайна.

И. ПЛИЕВА сурт.

РЕФОРМА КХОАЧАШЪЕШ

Дика традици хинна дIаэттад вай мехка хIара шера октябрь бетта дездеш дола хьехархочун Ди яха профессиональни цIей. Из цIей масса болча наьха цхьатарра деза да, хIана аьлча хIара сага вахар, ираз, граждански сакхетам школаца бувзабенна ба.

Ший эггара дезагIдола рузкъа—къона тIехье-хьехархочунга дIаеннай вай Даьхено. Хьехархочун професси эггара къаьнагIчарех цаI я. Из дIайолалу бераш дезарца, керда саг хьалкхеварца. Хьехархочо ший декхар дизза кхоачашдарах, цун эрудици лакха хиларах тийша да вай кхоанара ди.

А. М. Горьке яздаьд: «Бераши кхувш боагIараши хьалкхебе безараш шоай болх дукхабезаш, Iалаьмате доккха сабар долаш бола нах ба. Цхьан дешаца аьлча, киса диплом доаллар вац хьехархо, эггара хьалха ше бокъонца вола саг ва».

Хьехархочун ди 1985 шера ший белгало йолаш да. Из вай дезду КПСС XXVII съезда кийчо еш долча хана. Съезда накъаболхаш Советски наха денгара-денга доккхий толамаш доах. Толамашца накъаболх съезда хьехархой а. Дег тIара къоабалбу цар Москверча хьехархой «Школай реформа—овсарс къахьегам, творчество, хьехархочун инициатива» яха тIахьехам.

Хьехархочун моттиг лоархIаме я вай мехка, хIана аьлча цо хьалкхедераш вай бераш да. Хьехархочо дечох тийша да Iилма, техника, социальни прогресс. Хьехархочун хьаькъалера дош, дега йIовхал, партийни сакхетам чIоагIа эшаш ба тахан а кхоана а. Цудухьа лакхара мах бу парте хьехархочун балхах, цудухьа хьож из хьехархочун хьацташка. Саго ший къахьегамца хувц Iалам, хIаьта хьехархочо керда саг хьакхолл.

Вай мехка бокъонца традици хинна дIаэттад, цIей гаргагIертача деношка дIадахачун мах бари хьатIадоагIачун планаш оттаяри. Тахан вай республике 522 школе деша дагIа 242 эзар бер. ЦхьоалагIча сентябре эггара хьалха деша дера 25 эзар бер.

ДIагIоргда шераш, даьйи, бокххагIболча вежарийи гIулакх дIахо хьоргдолаш кхийна хьалъоттаргба уж. Цар хьалъергъя керда городаш, заводаш, гидроэлектростанцеш, керда наькъаш, хиш дохкаргда, хьалохаргъя лаьттара гаизаш. Из де дукха хьаькъал, хьинар, бокъонца йола вахара позици эшаргъя царна. Из деррига царна дала дезар школа я.

ХьалхагIа шин процентага кхоачаш мара дийша нах ца хиннача вай Нохч-ГIалгIай республике хIанз болх беш 13 эзар совгIа хьехархо ва, царех 70 процент кхалнах а болаш.

Грозне № 2 йолча школа математика хьехаш йола Э. Д. Басина «СССР хьалкъа хьехархо» яха сийлен цIи лелаеш я. Дукхача шерашка хьинаре болх барах орденаши медалаши еннай 128 хьехархочоа, хIаьта 158-не «РСФСР-и НГI АССР-и заслуженни хьехархо» яха цIераш лелаю. Халкъа просвещене отличникаш болаш 710 педагог ва.

Царех дикагIбарий цIераш яха ловра сона. Уж ба № 1 йолча Грозненски школа-интерната кхетам балара балха директора заместитель Р. Т. Садаева, № 2 йолча Грозненски школа-интерната директор А. А. Дембаев, № 18 йолча Грозненски школа хьехархо М. И. Ширшова, Назрановски района Экаж-Кьонгий Юртара № 2 йолча школа директор М. М. Картоев, № 1 йолча Малгобекерча школа-интерната директор Б. У. Льянов, Ножай-Юртовски района Зама-Юртовски школа хьехархо З. Е. Нагаева, Грознерча № 15 йолча школа-интерната директор З. С. Омарова, Грознерча № 39 йолча школа хьехархо Ф. М. Шамсатова, Назрановски школа хьехархо Я. Д. Медова, № 10 йолча детдома директор Р. И. Якимичева, Грозненски хьехархой училища хьехархо З. Д. Джамалханов, Грознерча № 21 йолча школа хьехархо Л. Г. Вертецкая, кхычар.

Даьхе, къахьегам безаш хьалкхебу цар шоай дешархой. Лакхара коммунистически сакхетам, граждански дог-уйла, патриотизм, интернационализм йолаш хьалкхув цар хьехаш бола дешархой. Хьехархочун ди доккха цIей да школе даха ха ца хиннача берашка хьожаш болчар а. Царна баркал яхаш ба эзараш даьй-ноаной. ХIана аьлча берашка хьажа саг хилча, шоай сатийнна балха баха йиш я цар.

Хьехархочун ди маьлха зIи санна хIара советски дезале чудоагIа. Баркал яхаш, лакхара мах беш бувц вай хьехархочун болх.

Миллионаш болча советски наха сий деш хестабу тахан шоай хинна, шоай бераштa хьехаш бола хьехархой.

Л. ТАТИЕВА,
НГIАССР просвещене министра заместитель.

КЪАХЬЕГАМА СЕМЕСТР

РЕПОРТАЖ

Бутт совгIа ха я институташкара, техникумашкара, училищашкара студенташи дешархойи къахьегама практика дIахьош бола. Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета экономически, биолого-химически факультеташкара студенташ Грозненски консервни заводе болх беш ба.

Со заводе дIакхаьчача, томатни цеха йисте бар дукхагIбола студенташ. Банкаш чуйола яьшкаш дIакхухьаш боахкача мехкараштa дIатIавахар со. Уж берригаш а биолого-химически факультетера бар. Царца яр факультета комсорг 3-ча курса студентка Ахтаева Лариса а.

— Тхо укхаза дола шоллагIа бутт болабеннаб,— аьлар цо. — ЦаIаш фабрикатни, вожаш томатни, кхоалагIбараш соми завода кхаь цехе болх беш ба тха студенташ. Къаьстта дика болх беш я тха томатни цех. Цхьа ди дIадахийтац оаха план тIехкхоачаш ца еш. Планах дийнахьа хIаране 2,5 эзар банка я кийчъе езаш. Цхьаболча студентий балха гойтамаш дукхха лакхагIа хул. 13 сентябре азн са нешас Мазаева Хьаваси хIаране 5 эзар банка кийчйир. ХIаьта цу дийнахьа даькхха ахча Машара фонде дIачуделар.

Фабрикатни цехе цахаддаш болх беш я конвейер. Помидораш чуйола яьшкаш хьатIаккхухь цо. Укхаза хорж, юлл помидораш. ДикагIъяраш банкашка Iочуйохк, яьттIараш, мIаьдъеннараш томатни цехе дIачуйохьийт. Кадай болх беш ба укхаза Джамбулатова Элита, Ахильгова Фатима, Мантикова Наида, Усаева Яха, Михайлова Марина, кхыбараш. Шоаш помидораш Iочуйохкале банка цIена я е яц хьож мехкарий. Бертиг ехар, цIена йоаца банка дIакъоастаю.

ХалагIа да цхьа литр чуйодача банкашца болх бе. Укхаза чубохкаш бола сомаш, помидораш йоккха хила йиш яц. ТIаккха «нийрча» хургья банка. Мехкарий шоаш хьадер кхуц долаш де гIерт. Сиха дIабода болх. Сога наггахьа мара хьайистхила кхоабац уж.

— Таханара план хIанзале а кхоачашъяь яьшай со, — йоах Ахильгова Фатимас. — Са нешаш а яц соя тIехьаюсаш.

Машинашца хьатIаккхухьа банкаш Iоайоассаеш дIанийсъеши ба Лунина Света, Мазаева Хьава, Муцольгова Аза, Тебоева Макка. ХIара банка лораеш, сих ца луш бу цар болх. Цар дIанийсъяь банкаш цехашка дIакхухь экономически факультета студенташа.

Базгиев Алик, Несерханов Руслан, Чеканов Сергей 10 литр чуйода банкаш томатни цехе дIакхухьаш ба. Дукха ха ялале йиза а йолаш, юха арайоагIа уж.

Томатни цехе кадай болх беш ба Пронина Света, Воропаева Ира. Шоаш дер ма хулла дикагIа де гIерт уж. Болх мишта бе беза царна хьехаш я заводе болх беш йола бригадир Н. М. Кукулиева.

Сомий цех йоккха яц. Укхаза болх беш ба хургбола экономисташ.

— «МерзагIбола» болх тхона кхаьчаб, йоах бригадира Г. И. Поповас. — Тха продукци дика йовз республике. Тикашка латта йитац из, чехка дIаяц.

— Хьабаьхкача хана хьаде мел дезар хьалхадаккха дезаш хулар акхарна, хIанз шоаш а ба тхона хьехаргдолаш, — раьза йолаш дувц Н. М. Кукулиевас. Цо яхар бакъдеш я Г. И. Попова а. Гуш да: дикача къахьегамца шоашта теркам тIаэзаб студенташа.

Кхачан программа дерригача халкъа гIулакх долга ховш я Ахильгова Фатима. Дика хет цунна цу доккхача лоархIамеча гIулакха шоаш юстара ца латташ. Дика накъаьннай царна практика, керда професси яйзай.

Университета преподавателаш М. Кодзоев, Т. Точиев, А. Дудаев ба студенташка хьожаш. Массанахьа кхоач уж, хьехар ду.

Завода директор Мусаилов Эрсель Михайлович венав студенташ болча.

— Гуйре тха эггара дукхагIа болх бе безаш йола ха я, — йоах цо, — цахаддаш совхозашкара а колхозашкара а хьатIаккхухь тхона сом, хаьс. ХьатIаденар талхийта йиш яц. Студенташ бецаре вIаллагIа а йиш яцар. Ераш бахкарга хьежаш оаха а дика кийчо яьяр. Спецовка, иккаш, тIолгаш, косынкаш, кулгахйоахкоргаш ийца Iодехкадар. ЛаьрхIа да студенташта грамоташ а ахчан премеш а яла, аьнна. Хьагучох, цу гIулакха кандидаташ дукха хургба. ДукхагIчар 110—115 процента кхоачашъю планаш.

Дег тIара доагIа дешаш да директора яхараш. Студенташа даьча новкъостала мах бовзаш ва из.

Кастта чакхъяргъя къахьегама семестр. Университета аудиторешка юха чугIоргба студенташ. Завода цехашка Iомадаьр цIаккха дицлургдац царна. Байзаб къонача наха балха чам, къахьегама коллектив яхилга фуд хайнад. ХIаьта дийша баьлча а, берашта хьеха школашка дIабахача, аттагIа хургда царна дешархой професиональни сакхетам лакхбе, реформо хьехархочоа хьалхашка оттадаь декхарш дизза кхоачашде.

М. КАРТОЕВ.

Октябрера хаоттам

Нагахьа санна дукха ха йоацаш а тIехьа Нохч-ГIалгIайчене сийрда малх хьежаш хиннабале, октябре, прогнозо яхачох, кхаьлаи шийлен денош дуккха а дукхагIа хургда сентябрца нийсдича. Денош лоацагIа хургда, дийнахьара температураш дуккха а кIезигагIа лакхлургья, юкъера лаьрхIача 6 процент. Шаьрача аренашка эггара хьалхара йис юлларгъя укх бетта хьалхара ши кIира дIададьннначул тIехьагIа, хIаьта лоамашка кхы а хьалхагIа юллаъргья из.

Грозне фегара бетта юкъегара лакхагIа йола фегара температура 11 градусал лакхагIа хургъяц. Октябре эггара лакхагIа температура 80 шера 32,5 градус хиннай (1973 шера), эггара лохагIа — 9—11 градус (1976 шера).

ХIаьта бетта юкъера лаьрхIача хургйолча йоачаех лаьца альча, уж Грозне 33 мм хургья.

СССР Гидрометцентро беча хоамагIа, Кавказа малхбоалехьарча даькъа тIа фегара бетта юкъера температура 1 градус лакхагIа хила тарлу дуккхача шерашка юкъера лаьрхIача хиннчул. Бетта хула йоачаш дуккхача шерашка юкъера лаьрхIача хиннарел кIезигагIа хила тарлу.

А. СЕРДЮКОВА,
Гидрометбюро йоккхагIйола инженер-синоптик.

ЦIЕРАШ ЦА ЮВЛИЙТАР ДУХЬА

Предприятей, учрежденей, организацей, берригача цIеной дай теркамга

Пийшкаш йоагаеча дIаяхача сезоне пийшкаши тунгилгаши шоай ханнахьа тоа ца яри харцахьа дIаувттаяри бахьан долаш вай республика городашкеи юрташкеи цIераш йийннай пачхьалкхеннен цIеной даьштеи доккха материальни зе а деш.

Летаеча приборашкахьара цIераш ца ювлийтар духьа кхоачашданза даргдац цIи ялара духьалара керттера гIулакхаш:

— пийшкаши тунгилгаши лийлха ерригa моттигаш лоабата маркхалца дика дIайийкъа а цул тIехьагIа кIир тоха а еза;

— тунгилгаш этажашта юкъерчеи тховнашкарчеи дахчан конструкцеех тIехйоалача моттигашка цIи ялара духьалара разделка е еза кIурагара денз цIи IаткъаргIйолча моттигага кхаччалца 38 сантиметр е асбеста цхьа тIоа е лоабата маркхалца йошаяьча бIегIинга ши тIоа билла дIахо а изоляце а еш 25 сантиметр хургйолаш.

Берийи дарбани учрежденешка, хIаьта иштта 3 сахьатал тIех ха йоаккхаш цIераш йоагаеча пийшкашка цIи ялара духьала еш йола разделкаш 51 сантиметрал е лоабата маркхалца йошаяьча бегIинга ши тIоа кхы тIа а бохийте 38 сантиметрал зIамагIа йоацаш хила еза. Пийшка е тунгилга пенагара дахчан пенашка е йовкъашка кхаччалца цIера духьалара разделка 13 сантиметр хила еза. ХIаьта общественни столовешка, берийи дарбани учрежденешка, общежитешка цу тайпара разделкаш 25 сантиметрал зIамагIа йоацаш хул. Пийшкагахьарча дахчан пенаштеи йовкъаштеи тIагIолла тIаьдача штукатурка тIоа билла беза е ах кирпишк а йохийташ облицовка е еза.

Тунгилгий арахьара оагIош дахчан тховнех чакхйоалача моттигашка царна 13 сантиметрал юхехьа хургйоацаш гаьна яха еза.

Пийшкийи газови приборийи тунгилгаш 1/2 кирпишк ленашта хийраяханза яргъяц, хIаьта тховнашка — штукатурка а яь кIир тоха еза. ПхорагIа йолха тунгилгаш (бороваш) йича мегийтац.

Пийшкаш йоаго чIоагIа хIама (дахча, кIор, кхыяр) чутехкаш йоагаеш хилча йоаго хIама чутувса нийн кIалхара фо чуувза наIарилгаши тоае а пийшка хьалхашка Iотеха 50х70 сантиметр долаш аьшк хила а деза.

Пийшкаши тунгилгаши, лаьрххIа хьажа а хьежа, кIурзах цIенъе еза.

Ха деза, пийшкаши тунгилгаши тоаеш, цIенъеш, тохкаш дола балхаш дераш Ерригроссийски ший лоIамерча общества лаьрххIа йолча ремонтногIишлон управлене болхлой болга.

ВДПО республикански совет.

ТЕЛЕВИДЕНИ

5 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Хьасташ».
9.10 — «Говзаме кулгаш».
9.40 — «Доктора Калинининовай хIара ди». Художественни фильм.
11.10 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.45 — «Бригада йолча юхавар» яхача документальни телефильма премьера (г. Куйбышев). «Къахьегамга хьенока сий а ду» яхача циклцара.
15.15 — Волейболах йола Европа чемпионат. МаIа нах. Финальни группа командай матч. Голландера передача.
15.45 — Сергей Есенина даьхен иллеш.
16.30 — «Кердадараш».
16.35 — «Котбаьннараш». ТIема ханарча доттагIий клуб. Форда авиаци.
18.00 — Яйгача атлетиках йола дунен кубок. Австралера передача.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Шахматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.
19.05 — Мультфильм.
19.30 — «Ловзорг». Художественни фильм (Франци).
21.00 — «Ха».
21.35 — «Илли-85». Еревапера передача. Перерыв йолча хана — «Тахан дунен тIа».
23.30 — Шахмате йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.15 — Документальни фильм.
8.25 — Шахматни школа.
8.55 — Французски мотт. Хьеха 1-гIа шу.
9.25 — Эстетически кхетам балар. Долашдари декхараши.
9.55 — Немций мотт. Хьеха 1-гIа шу.
10.25 — «Цхьа барт бола, дукха къамаш даха...». Дунхача къамий советски литературах.
11.10 — Испански мотт.
11.40 — Обществоведени. Халкъа Iаьдал хилар. СССР-ера социально - политически оттамах.
12.10 — Английски мотт. Хьеха 1-гIа шу.
12.40 — Хьехарчоа — музыка урок. 7-гIа класс. 1-гIа передача.
13.35 — «Ха а ха, Iома а ле». Школьникашта йола Iилма-довзийтара передача.
14.05 — Исторе оагIонаш. «Лично причастен».
14.50 — Советски графически искусство. Б. И. Прокофьев.
15.20 — «Кердадараш».
17.05 — Атеистически темах. «Магически ворхI».
17.15 — «Безам — мукъам». Фильм-концерт.
17.50 — «Iилман - технически прогресс — вахаро дIадехар» (гIалгIай меттала).
18.20 — «Хувцамий новкъа». «Атагинский» совхоза хьайбаш леладечарна йола киноочерк.
18.30 — «Нохч-ГIалгIайчен ди».
18.50 — Вай ираза гаранти. Советски Конституце Денга (нохчий меттала).
19.00 — «Шоана, дай-ноаной» (нохчий меттала).
19.30 — Хьехархошта дола концерт.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — «Могашле».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Хьехархо». Художественни фильм.

6 СЕНТЯБРЬ
ХЬЕХАРХОЧУН ДИ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Къоначар кхоллам».
9.05 — «Кулг-говзал йола нах» яхача документальни телефильма премьера.
9.20 — «Спортлото», 40-гIа тираж.
9.30 — «Гургал».
10.00 — «Советски Союза гIулакх ду аз!».
11.00 — «Могашле».
11.45 — «Iуйранара почта».
12.15 — Киножурнал.
12.30 — «Юртара сахьат».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — «Дешины — дезалера портрет» яхача документальни телефильма премьера.
14.50 — «СелаIад» яхача дунен халкъашта юкъерча телевизионни программай VI фестиваль. «Ритм» (Сири).
15.20 — «Кхоъ дахчахьокхар», «Спортланди» яхача мультфильма премьера.
15.50 — Германски Демократически Республика къаман цIейга — республика хьакхеллача Денга. ГДР телевидене программа.
16.35 — «Кердадараш».
16.40 — Тахан — хьехархочун Ди.
17.15 — «Шун письмошка хьежжа». Хьехархочун Денна хетаяь музыкальни передача.
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
18.45 — «Оршот — кхыдараш мо ди дац» яхача художественни телефильма премьера. 1-гIеи, 2-гIеи сереш.
21.00 — «Ха».
21.35 — Яйгача атлетиках йола дунен кубок. Австралера передача.
22.20 — «Оризонт» яхача ансамбла дакъа лоаца концертни программа.
22.50 — Волейболах йола Европа чемпионат. МаIа нах. Финальни группа командай матч. Голландера передача.
22.20 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е дIаотта!
8.15 — «ХIара сурта тIа — малх».
8.30 — Ритмически гимнастика.
9.00 — «Эрсий метта къамаьл».
9.30 — Крымски телевидене студе программа.
10.40 — И.-С. Баха произведенеех латта концерт.
11.20 — Фаьлг болча хьошалгIа. «Регентруда». Художественни фильм (ГДР).
12.45 — «Дебют». Илли оал Габиев Идриса. Уфера передача.
13.10 — «Дийнача хIамай дунен тIа».
14.10 — Фильм-концерт.
14.45 — «Кинохьежачун спутник».
15.30 — «Тха корреспонденташа дувц».
16.00 — Волейболах йола Европа чемпионат. МаIа нах. Финальни группа командай матч. Голландера передача.
16.30 — Мультфильмаш: «Королевски пхьагалаш», «Iуйракара приключенеш».
17.00 — Футболах йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Динамо» (Минск).
18.45 — «Дунен кагирхойи».
19.20 — ГIорбаьнна советски композитораш — Ленински преме лауреаташ. Т. Хренников.
20.00 — «Бийса даькъала, хийла шун, бераш!».
20.15 — Говрашцарча спортах йола дунен халкъашта юкъера яхьаш. «Пардубиций стипльчез». ЧССР-ера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Хьашташ кхоачашхилар». Художественни фильм.

РАДИО

5 ОКТЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» яхача республикански газетий обзор.
8.23 — «Сердало» яхача республикански газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.35 — «Юртара вахар» (нохчий меттала).
10.15 — «Общество а закон а» яха радиожурнал (гIалгIай меттала).
10.35 — Реклама (эрсий меттала).
11.00 — «Къонал» (эрсий меттала).
11.30 — «Хьехархо — еза цIи я». Радиокомпозици (эрсий меттала).
12.40 — «Кхетаме дикадар доаркаде» (нохчий меттала).
13.15 — «Вай доттагIа Iаламе» яха радиожурнал (эрсий меттала).
15.45 — «Социалистически яхьа дневник» (эрсий меттала).
15.55 — «Ашарий почта» (гIалгIай меттала).

УКВ

17.00 — «Ашарий театра сахьат» — передача.
17.55 — С. Чахкиев «Майра циск» — радиоспектакль.
18.32 — Художественни самодеятельноста доакъашхой концерт.

6 ОКТЯБРЬ
ХЬЕХАРХОЧУН ДИ

7.15 — «Грозненский рабочий» яхача республикански газета обзор.
7.23 — «Ленинан некъ» яхача республикански газета обзор.
7.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
7.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
7.35 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.25 — «Шоана дукхаеза ашараш» (эрсий меттала).
11.20 — Хьехархочун Денна хетаяь дезача ден ашарий программа (эрсий меттала).
15.15 — «Дего къоабалдарца». Корреспонденци (гIалгIай меттала).
16.00 — «Школьни глобус» (эрсий меттала).
16.30 — «Къона тIехье» (нохчий меттала).
18.00 — Хьехархошта йола дезача ден ашарий программа дIахоихьар (нохчий меттала).

УКВ

18.00 — Хьехархочун Денна хетаяь дезача ден ашарий Сайре.
18.53 — Нохч-ГIалгIай ашарий концерт.

Хоаттам

Тахан республике гIоллеи Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 3—8 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 18—23, Грозне 20—22 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоанеи ломмеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 7—12, дийнахьа 17—22 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

МАЛАРА ДУХЬАЛА—ЛИРА КЪОВСАМ!

Вахар унахцIена хилийтара

Берригача мехка а санна, республике шерра баржаш латт алкоголизмана духьалара болх. Цунна юкъе тIехьтIехьа хьинарегIа дакъа лоац къахьегама коллективаша, общественносто, парте, тIема, къахьегама ветеранаша, комсомоло. ТIатеIIа пропаганда ю республикански газеташа, районни кепайоазоно, радиоси телевиденен. Нохч - ГIалгIайчен городашкеи юрташкеи тIехь-тIехьа чIоагIагIа къахьег корта бохабеча малара тIаккхувш йола дегаза оамал йицъялийтара тIадерзадаь массе тайпара организационни, экономически, административно-правовни гIулакхаш чакхдахара.

Юххера а, республикерча къахьегамхоща партийнин советски органашка, газетий редакцешка ухийтача шоай письмошка хоам бу. [illegible] про-изводствера, дезалашкара нравственни климат тоалуш йоагIа, порядок дикагIа отташ латт улицашка, яхаш.

Цу цхьан ханна даккха а доагIаш белгалдоаккх, вахара унахцIена хьисап чIоагIдара тIадерзадаьча хоадамболлаш долча гIулакхаша дика гIо дой а, корта бохабеча малара тIаккхувча республике бахача нахах цхьадолча даькъо хIанз а дитац шоаш караийца из дегаза гIулакх. Корта бохабу малараш мелга, самогон доахилга дукхача даькъе дувзадена да цхьацайолча къахьегама коллективашка хиланза дардгоаца, малар мелараштен самогон доахараштен хала хургдола психологически нравственни хьал хIанз а оттаданза хиларца, [illegible]

Алхха укх тIеххьарча кIирагIа милице органаша гучаваьккхав алкоголизмана духьаларча законодательства яхар ца деш вола 287 саг. Соахка цу ханна баьхачул дукхагIа гучабаьхаб уж тайпа нах Грозненски, Гудермесски, Малгобекски, Наурски, Шелковской, Заводской районашка.

Цхьан кIирагIа медицински вытрезвителашка воалаваьв 239 саг, общественни моттигашка корта бохабу малар молаш латташ лаьцав 27 саг — царех ахаш совгIа бараш г. Грозне баха нах ба. Законодательства яхар ца дерех хинна 180 малар менна водитель. 207 сага цар болх беча метте хабар дахьийтад, 182 сага гIод техад.

Грозненски медвытрезвителе боалабьараша юкъе «Красный молот» яхача завода виъ болхло ва. 23 сентябре М. Болдыревен токараша Ф. Игнатьевеи В. Холоповеи болх чакхбаьннначул тIехьагIа туфлеш ийцай, тIаккха, тIехьагIа цар шоаш дийцачох, ийца хIамаш «йилар» духьа къаракъа литр а ийцай. Цул тIехьагIа кхоккхе а улица тIа араваьннав йий лаха, тIаккха милице болхлоша уж лийца а лийцаб. Предприяте виълагIвола «викал» — токарь К. Касумов — 29 сентябре воалаваьв вытрезвителе. Цу дийнахьа цигача хиннав «Грозгорпарикмахерские» яхача объедининене керттера бухгалтер С. Шамурзаев а.

Корта бохабеча малара тIера барий белгалара дакъа, массаза а яхар мо, общественни моттигашка нийсбала гIерташ хул. Масала, Грозне укх кIирагIа машиннашкъа ставне йоа болх болаьцав 20 саг. Царна юкъе «ПАП-2 водитель А. Абубакаров, Ленина цIерагIа ГНПЗ оператор Н. Богданова, ПМК-432 каменщик М. Местоев, ТЭЦ-2 болхло М. Рудой, Червленни станицерча № 17 йолча тика заведующи С. Магомадов, Грозненски дулхакомбината мастер М. Дахкильгов, КСМ-1 автослесарь Ю. Газарян, кхыбараш.

Корта бохабу малар дохкара правилаш толхаяь бархI моттиг гучаяьккхай. Масала, 21 сентябре «Терек» яхача ресторана официанткас В. Псушкос дохка ца доагIача хана малар дехкад клиенташка. ЙоагIIаш йола материалаш тахкийта дIаяхьийтай халкъа депутатий Заводской районни Советерча административни комиссега.

ТIехдаькхха корта бохабу малар меларцен алкоголизмацен къовсам лоаттабеча республикански штаба пресс-группа.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктохама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленности транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-85-64, корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04, промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05274. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4418.